وقائع كوردستان

الجريدة الرسمية لأقليم كوردستان - تصدر من قبل وزارة العدل

العدد (٢٧٨) الحادي والعشرون ٢٥ كانون الثاني ٢٠٢١م. ٥ رێبەندان٢٧٢١ك. ٢١ جماد الثاني ١٤٤٣ هـ.

278

قانون رقم (١٨) لسنة ٢٠٢١ ص ٤١

قانون الشركات الأمنية الخاصة في إقليم كوردستان - العراق

نظام رقم (١) لسنة ٢٠٢٢ نقابة المحاسبين و المدققين ص ٤٨

النظام الأساسي للمعهد العالي للمحاسبين القانونيين لاقليم كوردستان

فهرست المواضيع باللغة الكوردية فقط

قرار رقم (١١٦) لسنة ٢٠٢١ مجلس الوزراء ص ١٠

تعليمات لسنة ٢٠٢٢ وزاره المالية و الأقتصاد ص ٣٦

قرار رقم (١) لسنة ٢٠٢٢ وزاره المالية و الأقتصاد ص ٣٩

بيان رقم (١١ - ١٢) لسنة ٢٠٢١ وزارة العمل والشؤون الاجتماعية ص ٣٩

بيان رقم (١) لسنة ٢٠٢٢ وزارة العمل والشؤون الاجتماعية ص ٣٩

بيان رقم (١ - ٢ - ٣ - ٤) لسنة ٢٠٢٢ وزارة الصحة ص ٤٠

No: 278 Date: December 25, 2021 Vol: 21

العنوان - أربيل - تقاطع فرانسوا ميتران - بناية وزارة العدل
تلفون: ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥٠٨ - ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥٠٧ - ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥١٤

Address: Franswa Metran Cross
www.gov.krd/moj , www.yasaii.info

سعر (١٥٠٠) دينار

The Weekly Formal Newspaper of Kurdistan Region , Published by Ministry of Justice

وەقایعی کوردستان

ڕۆژنامەی ڕەسمیی هەرێمی کوردستانە - وەزارەتی داد دەری دەکات

ژمارە (٢٧٨)ساڵی بیست و یەکەم ٢٥ کانوونی دووەم ٢٠٢١ ٥ رێبەندان ٢٧٢١ کوردی ٢١جەمادی یەکەم١٤٤٣ کۆچی

278

یاسای ژمارە (١٨)ی ساڵی ٢٠٢١ ل ١

یاسای کۆمپانیا ئەمنییە تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان - عێراق

بڕیاری ژمارە (١١٦)ی ساڵی ٢٠٢١ ئەنجومەنی وەزیران ل ١٠

پەسەندکردنی ستراتیژیی نیشتمانی دەستەی دەسپاکی بۆ ڕووبە ڕووبوونەوەی گەندەڵی لە هەرێمی کوردستان

ڕێنمایی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی دارایی و ئابووری ل ٣٦

هەمواری یەکەمی ڕێنمایی گشتی گومرگی هەرێمی کوردستان ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠٢٠

بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی دارایی و ئابووری ل ٣٩

دامەزراندنی (بنکەی گومرگی تیلەکۆ) لە مەرزی تیلەکۆ

پەیڕەوی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٢٢ سەندیکای ژمێریاران و وودربینان ل ٤٨

بەیانی ژمارە (١١ — ١٢)ی ساڵی ٢٠٢١ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ل ٣٩

بەیانی ژمارە (١- ٢ - ٣ - ٤)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی تەندروستی ل ٤٠

ناونیشان: هەولێر - چوارڕیانی فرەنسوا میتران - باڵەخانەی وەزارەتی داد
تەلەفۆن: ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥٠٨ - ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥٠٧ - ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥١٤

Address: Franswa Metran Cross
www.gov.krd/moj , www.yasaii.info

سعر (١٥٠٠) دینار

چاپخانەی شەهاب - هەولێر
٠٧٥٠ ٤٤٨ ٣٨٦٣

کۆماری عێراق
هەرێمی کوردستان
سەرۆک

بڕیار
ژمـارە (٣)ی سـاڵی ٢٠٢٢

بەپێی ئەو دەسـەڵاتەی پێماندراوە لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (دەیەم) لە یاسـای سـەرۆکایەتیی هەرێمی کوردسـتان ژمارە (١)ی سـاڵی ٢٠٠٥ی هەموارکراو و پاڵپشـت بە یاسـاکاریی پەرلەمانی کوردستان کە لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (٩)ی ڕۆژی ٢٠٢١/١٢/١ کردوویەتی، بڕیارماندا بە دەرکردنی:

یاسای ژمارە (١٨)ی ساڵی ٢٠٢١
یاسای کۆمپانیا ئەمنییە تایبەتەکان لە هەرێمی کوردستان - عێراق

ماددەی (١):

بۆ مەبەسـتی حوکمەکانی ئەم یاسـایە، ئەم زاراوە و دەسـتەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریان دەگەیەنن:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان - عێراق.

دووەم: وەزارەت: وەزارەتی ناوخۆی هەرێم.

سێیەم: وەزیر: وەزیری ناوخۆی هەرێم.

چوارەم: بەڕێوەبەرایەتی: بەڕێوەبەرایەتی کۆمپانیا ئەمنییە تایبەتەکان لە وەزارەت.

پێنجەم: فەرمانگەی یاسایی: فەرمانگەی یاسایی لە وەزارەت.

شـەشـەم: کۆمپانیا: ئەو کۆمپانیا ئەمنییە تایبەتانەیە کە لە هەرێم دامەزراوە یان لقی کۆمپانیایەکی بیانی تۆمارکراوە لە هەرێم بەپێی یاسـای کۆمپانیاکانی عێراقی ژمارە (٢١)ی سـاڵی ١٩٩٧ی هەموارکراوی بەرکار لە هەرێم، و بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە مۆڵەتدراوە.

حەوتەم: کارمەند: ئەو کەسـەیە کە کاری ئەمنی لە کۆمپانیا، بەپێی گرێبەسـتێکی پەسـەندکراو لەلایەن فەرمانگەی یاساییەوە، دەکات.

هەشتەم: سەگی پاسەوانی: ئەو سەگەیە کە بۆ کارەکانی پاسەوانی و ئەمنی بەکاردێت.

نۆیەم: مۆڵەت: ڕێگەپێدانی کارکردنی کۆمپانیای ئەمنی تایبەتە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسـایە، لەلایەن وەزارەتەوە.

ماددەی (٢): ئامانجەکانی ئەم یاسایە بریتین لە ڕێکخستنی:

یەکەم: ڕێکارەکانی پێدانی مۆڵەت بە کۆمپانیا لە هەرێم.

دووەم: کاری کۆمپانیا بۆ بەجێگەیاندنی ئەرکەکانی و پاراسـتنی گیان و سـەروماڵی کەسـەکان لە چوارچێوەی یاسا بەرکارەکانی هەرێم.

سێیەم: چاودێری و پشکنین و بەدواداچوونی کاری کۆمپانیا بۆ مسۆگەرکردنی پابەندبوونیان بە یاسا و ڕێنماییەکان.

چوارەم: ئەو ڕەسم و گەرەنتییانەی کە کۆمپانیا پابەند بە پێشکەشکردنیان دەکرێت، و ئەو سزایانەی لەکاتی سەرپێچیکردنیدا دەسەپێندرێن.

ماددەی (٣):

یەکەم: نابێت لە هەرێم، بەبێ ڕەزامەندی وەزارەت، و لارینەبوونی ئەنجوومەنی ئاسایش، کۆمپانیایەکی ئەمنی دابمەزرێت یان لقێکی کۆمپانیایەکی ئەمنی بیانی تۆمار بکرێت.

دووەم: نابێت بەبێ وەرگرتنی مۆڵەت، هیچ کۆمپانیایەک خزمەتگوزارییە ئەمنییەکان پێشکەش بکات.

ماددەی (٤):

داواکاری وەرگرتنی مۆڵەت پێشکەش بە وەزارەت دەکرێت بەپێی ئەم مەرجانەی خوارەوە:

یەکەم: ئەگەر کۆمپانیاکە نیشتیمانی بێت، پێویستە ئەمانەی خوارەوە هاوپێچی داواکارییەکە بکرێت:

١- بەڵگەنامەی دامەزراندن کە مەبەستەکەی تێدا ڕوونکرابێتەوە.

٢- ناوی دامەزرێنەرانی.

٣- ناوی بەڕێوەبەری ڕێپێدراو و ئەندامانی ئەنجوومەنی کارگێڕیی کۆمپانیای پشکدار (المساهمة).

٤- قەواڵەی خانووبەرەیەک کە بۆ بارەگای کۆمپانیا گونجاو بێت.

٥- لیستێک بە ناو و ژمارە و جۆری ئەو چەک و کەلوپەلە سەربازییانەی کە کۆمپانیا پێویستی پێدەبێت، لەگەڵ سەرچاوەی دابینکردنیان.

٦- لیستێک بەناو و جۆری ئەو ئوتومبێلانەی کە کۆمپانیا خاوەنیانە یان پێویستی پێیاندەبێت لەگەڵ دیاریکردنی چۆنیەتی بەدەستخستنیان.

٧- لیستێک بە ناو و جۆری ئامێرەکانی پەیوەندی بێتەل و فریکوێنسی بەکارهێنانیان لەگەڵ چۆنیەتی بەدەستخستنی ئەو ئامێرانە و خەسڵەتەکانیان.

٨- بەڵگەنامەی سپاردنی بارمتەیەکی نەختینە لای یەکێک لە بانکە حکومییەکان لە هەرێم، وەک گەرەنتییەک بۆ بەرژەوەندی وەزارەت، بە بڕی (٢٥٠،٠٠٠،٠٠٠) دوو سەد و پەنجا ملیۆن دینار.

دووەم: ئەگەر لقێکی کۆمپانیای بیانی بێت، پێویستە ئەمانەی خوارەوە هاوپێچی داواکارییەکە بکرێن:

١- بەڵگەنامەی تۆمارکردنی لقی کۆمپانیەکە لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی تۆماری کۆمپانیەکان لە هەرێم.

٢- وێنەیەک لە گرێبەستی دامەزراندن و پەیڕەوی ناوخۆی کۆمپانیای سەرەکی یان ئەوەی جێگەیان دەگرێتەوە.

٣- وێنەیەک لە بەڵگەنامەی تۆمارکردنی لقی کۆمپانیا لەهەر وڵاتێک کە تیایدا تۆمارکراوە.

٤- لیستێک بەناوی ئەندامانی کارگێڕیی کۆمپانیا و ڕەگەزنامەی هەر یەکێکیان و ناوی ئەو کەسانەی لە جیاتی کۆمپانیا بەواژۆکردن ڕاسپێردراون.

٥- وێنەیەک لە نووســراوی ڕاســپاردنی بەڕێوەبەری لق لە عێراق، کە بەشــێوەی کردەیی تیا یدا نیشتەجێیە، بەجۆرێک لەلایەن کارگێری کۆمپانیا دەرچووبێت، لەگەڵ نموونەی واژۆکەی.
٦- وێنەیەک لە دوایین ژمێرەی کۆتایی کۆمپانیا لەگەڵ دوو وێنە لە ڕاپۆرتی ئەنجوومەنی کارگێڕی یان دەستەی گشتی کە هاوپێچ یان پاشکۆی ئەم ژمێرانەیە.
٧- ژمارەی ئەو چەکانەی کۆمپانیا پێویســتی پێیاندەبێت لەگەڵ جۆر و ژمارەکانیان و تەقەمەنی و شوێنی دروستکردنیان.
٨- ژمارەی ئۆتۆمبێلەکان و جۆرەکانی و شــوێنی دروســتکردنیان و ژمارەی تابلۆی تۆمارکردنیان، بەو مەرجەی لە فەرمانگەی هاتوچۆی تایبەتمەند بەناوی کۆمپانیا تۆمار بکرێت.
٩- خســتنەڕوویەکی ئامێرە بێتەلە کان، کە جۆر و ژ مارەی زنجیرەیی و شــوێنی دروســتکردن و خەســڵەتە هونەرییە کانی دیکە یان لەخۆبگر ێت، بەمەرجێـك تەنها بۆ پەیوە ندیکردن تەر خان کرابێت، و ملکەچ دەبێت بۆ پشکنینی وورد لەلایەن وەزارەتەوە.
١٠-بەڵگە نامەی ســپاردنی بارمەتەیەکی نەختینە لای یەکێک لە بانکە حکومییە کان لە هەرێم، وەک گەرەنتییەک بۆ بەرژەوەندی وەزارەت، بە بڕی (٥٠٠،٠٠٠،٠٠٠) پێنج سەد ملیۆن دیناری عێراقی.

ســـێیەم: پێویســـتە ئەو بەڵگەنامانەی لە خاڵەکانی (٢، ٣ ، ٤، ٥، ٦)ی بڕگەی (دووەم)ی ئەم ماددەیە دا دەقنووسکراون لە نیشتیمانگەی (موطن) کۆمپانیاکە پەسەندکرابێت.

ماددەی (٥):

یەکەم: پێویســـتە لەســـەر وەزارەت لەماوەی (٦٠) شـــەســـت ڕۆژ لە ڕێکەوتی وەرگرتنی داواکارییەکە بڕوانێتە داواکاری پێدانی مۆڵەت.

دووەم: لەحاڵەتی ڕەتکردنەوەی داواکاریی، پێویســـتە بڕیاری ڕەتکردنەوە نووســـراو و هۆداربێت، و لە ماوەیەک زیاتر نەبێت لە (١٥) پازدە ڕۆژ لە ڕێکەوتی بڕیارەکە، بە داواکار ڕادەگەیەندرێت.

سێیەم: داواکار لەکاتی نەمانی هۆی ڕەتکردنەوە بۆی هەیە داواکارییەکی نوێ پێشکەش بکات.

چوارەم: ئەگەر وەزارەت لەسـەر داواکارییەکە ڕەزامەند بێت، ئەوا پێویســتە ئەم ڕەزامەندییە بەداواکار ڕابگەیێنێت، بۆ پابەندبوون بە پێدانی ڕەســمی مۆڵەتی دیاریکراو کە لە خشــتەی پاشــکۆی ئەم یـاســـایەدا هـاتووە، بەمەرجێـك لەمـاوەیەک کە لە (٣٠) ســی ڕۆژ لەڕێکەوتی پێڕاگەیـانـدنی بەڕەزامەندیەکە زیاترنەبێت ڕەســـمەکە بدات، و لەکاتی نەدانی ڕەســـمەکە لەماوەی دیاریکراودا بەبێ پاساوێکی ڕەوا، ئەوا بڕیاری پێدانی مۆڵەتەکە بە هەڵوەشاوە دادەنرێت.

ماددەی (٦):

یەکەم: مۆڵەت بەپێی هەردوو ماددەی (٤) و (٥)ی ئەم یاساییە بۆ ماوەی (١) یەک ساڵ دەدرێت.

دووەم: مۆڵەتی کۆمپانیا بەپێی ئەم مەرجانەی خوارەوە نوێ دەکرێتەوە:

١- پێشکەشکردنی داواکارییەکی نووسراو لەلایەن بەڕێوەبەری ڕێپێدراوی کۆمپانیا، کە لە ڕێگەی بەڕێوەبەرایەتییەوە ئاڕاستەی وەزیر دەکرێت، بەر لە (٣٠) سی ڕۆژ لەکۆتایی هاتنی مۆڵەت.

٢- پێشکەشکردنی پشتگیرییەک لە بەڕێوەبەرایەتی گشتیی تۆمارکردنی کۆمپانیاکان، کە تیایدا پشتڕاستی بەردەوامی کۆمپانیاکە لە کارکردنیدا بکات.

٣- پێشکەشکردنی وێنەیەک لە گرێبەستەکانی کۆمپانیا لەماوەی کارکردنیدا.

٤- بەڵگەنامەی ئەستۆپاکی لە بەڕێوەبەرایەتییە تایبەتمەندەکانی باج.

٥- دانی ڕەسمی نوێکردنەوەی دیاریکراو بەپێی خشتەی پاشکۆی ئەم یاسایە.

ماددەی (٧):

کۆمپانیا پابەند دەبێت بە:

یەکەم: دابینکردنی هەڵواسگەی ڕێککراو بۆ چەکەکان، کۆگە بۆ کەلوپەل و تەقەمەنییەکان، گۆڕەپان بۆ ئوتۆمبێلەکانی لە دەرەوەی ناوچەکانی نیشتەجێبوون.

دووەم: دروستکردنی داتابەیسێک بۆ گشت چالاکییەکانی کۆمپانیا و سەرجەم ئەو زانیارییانەی پەیوەندارن بە کارمەند و ئەوانەی تر کە لەلایان کاردەکەن، ئوتۆمبێل، چەک، تەقەمەنی و کەلوپەلەکانی.

سێیەم: ڕێکخستنی دۆسیە بۆ سەرجەم کارمەندانی، و ئەوانەی تر کە لای کۆمپانیا کاردەکەن، کە بەجۆرێك داتای هەر یەکێکیان لەخۆ بگرێت.

چوارەم: هەبوونی تێنووسی بازرگانی کە بە یاسا بڕیاری لێدراوە، و بەجۆرێك کە ئەم تۆمارنامانەی خوارەوە ڕێکبخات:-

١- تۆمارنامەی چەک و کەلوپەلی دیکەی کۆمپانیا و چۆنیەتی بردنە دەرەوەی چەکەکان و بەکارهێنانیان.

٢- تۆمارنامەی جوڵە و هاتوچۆی کارمەندان و ئوتۆمبێلەکانی کۆمپانیا.

٣- هەر تۆمارنامەیەکی دیکە کە وەزارەت داوای بکات.

پێنجەم: زانیاری بداتە وەزارەت دەربارەی ئەو ئوتۆمبێلە قەڵغانانەی (درع) کە کۆمپانیا خاوەنیانە یان بەکاریان دەهێنێت.

شەشەم: وەرگرتنی ڕەزامەندی پێشوەختەی وەزارەت بەر لە گرێبەستکردن لەگەڵ هەر کەس و لایەنێک، و پێدانی وێنەیەکی گرێبەستەکە بە وەزارەت لە ماوەیەک کە لە (١٥) پازدە ڕۆژ لە ڕێکەوتی ئەنجامدانی تێپەڕ نەکات.

حەوتەم: دەبێت هاووڵاتیانی نیشتەجێی هەرێم، ڕێژەیەك کە کەمترنەبێت لە (٩٠%) نەوەت لەسەدی کارمەندەکانی بۆ کۆمپانیای نیشتمانی و کەمترنەبێت لە (٧٠%) حەفتا لە سەدی کارمەندەکانی بۆ لقی کۆمپانیای بیانی، پێکبهێنن.

هەشتەم: دانەمەزراندنی هیچ کارمەندێک بەبێ ڕەزامەندی وەزارەت.

نۆیەم: پابەندکردنی کارمەندەکانی بە پۆشینی جلوبەرگی تایبەت بە کۆمپانیا کە لەلایەن وەزارەت دیاری کراوە، و پێویستە ئارم یان لوگۆی کۆمپانیا و ئاڵای کوردستانی لەسەردانرابێت، و نابێت جلوبەرگی کارمەندانی کۆمپانیا لێکچوو بێت لەگەڵ جلوبەرگی هێزە ئەمنییەکان و هێزەکانی پێشمەرگە.

دەیەم: ڕادەستکردنەوەی چەک و تەقەمەنییەکان لەلایەن کارمەندانەوە بە کۆگای کۆمپانیا لەدوای کۆتایی هاتنی هەر ئەرکێک.

یازدەیەم: ئاگادارکردنەوەی وەزارەت و فەرمانگەکانی ئاسایشی پارێزگاکان سەبارەت بە هەر تاوانێک کە لەسنوری کاری کۆمپانیا ڕوودەدات یان گومانی ڕوودانی لێدەکرێت.

دوازدەیەم: بەکارنەهێنانی هێز دژی هەر کەسێک یان کۆمەڵە کەسێک، بێجگە لەحاڵەتی بەرگریکردنی ڕەوا، بەپێی حوکمەکانی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەمووارکراوی بەرکار یان هەر یاسایەکی دیکە کە جێگەی بگرێتەوە و یاساکانی دیکەی پەیوەندیدار.

سێزدەیەم: دڵنیاییکردن (تأمین) بەرامبەر بەو مەترسییانەی دەرئەنجامی چالاکییەکانی ڕوودەدەن، لای کۆمپانیایەکی دڵنیایی متمانەپێکراو لە هەرێم.

چواردەیەم: دانی ئەو ڕەسمانەی لە ئەستۆیەتی بەپێی خشتەی پاشکۆی ئەم یاسایە.

پازدەیەم: دروستکردنی ناسنامەی کارمەندان لە وەزارەت و نوێکردنەوەی بەشێوەیەکی ساڵانە.

شازدەیەم: دەرکردنی ناسنامەی هەڵگرتنی چەک بۆ کارمەندان لە وەزارەت و نوێکردنەوەی بەشێوەی ساڵانە.

حەڤدەیەم: دەرکردنی باجی بەکارهێنانی ئوتومبێلی کۆمپانیا لە وەزارەت و نوێکردنەوەی بەشێوەی ساڵانە.

ماددەی (٨):

قەدەغەیە کۆمپانیا ئەم کارانەی خوارەوە ئەنجام بدات:-

یەکەم: هەر چالاکییەک لە دەرەوەی چوارچێوەی پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە ئەمنییەکان.

دووەم: بەکارهێنانی چەک و تەقەمەنی و ئامێرەکانی پەیوەندیکردن بێجگە لەو بوارانەی ڕێگە پێدراون.

سێیەم: بەکارهێنانی چەک و ئوتۆمبێلەکانی کۆمپانیا لە دەرەوەی ئەو ناوچانەی بۆیان دیاریکراوە.

چوارەم: خاوەندارێتی یان بەکارهێنانی هەر ئوتۆمبێلێکی قەڵغان تەنها لەو بارەدا نەبێت کە بە ڕەزامەندی وەزارەت هێنرابێتە ناوەوەی هەرێم ئەگەر هاوردەکرابێت، یان لەلایەن کارگەی مۆڵەتدراو لەلایەن وەزارەتەوە لەناو هەرێم کرابێتە قەڵغان.

پێنجەم: دەســـتداریی یان عەمبارکردن یان مامەڵە پێکردنی چەکی ئاگرینی مولەت پێنەدراو و چەکی جەنگی و کەرەستەی شیاو بۆ تەقینەوە یان تەقەمەنی.

شەشەم: هەر چالاکییەک ببێتە مایەی هەڕەشەکردن لە ئاسایش و سەقامگیری هەرێم یان یەکێتی گەل و خاکەکەی.

حەوتەم: دروستکردنی ڕێکخستنێکی سەربازی یان ناسەربازی.

هەشـــتەم: هەر کارێک ببێتە مایەی دەســـتوەردان لە کاروباری ناوخۆی هەر وڵاتێکی دیکە یان لێدانی بەرژەوەندییەکانیان.

نۆیەم: هەر کـارێـک ببێتە مـایەی دەســـتـدرێژی کردنە ســـەر مـاف و ئـازادییەکـانی هـاوڵاتیـان و نیشتەجێبووانی هەرێم.

دەیەم: خاوەندارێتی ئەو چەکەی قەبارەی فیشـــەکەکانی لە (٧،٦٢)ملم زیاتر بێت، جگە لەو دەمانچانەی قەبارەی فیشەکەکانیان لە (٩) نۆ ملم زیاتر نییە.

یازدەیەم: خاوەندارێتی یان بەکارهێنانی چەکی بێدەنگ.

دوازدەیەم: گوا ستنەوەی چەک و تەقەمەنی و کەلوپەلی سەربازی لە شوێنێک بۆ شوێنێکی دیکە بەبێ ڕەزامەندی پێشوەختەی وەزارەت.

سێزدەیەم: گواستنەوەی هەر زانیارییەک کە پەیوەندی بە ئاسایشی هەرێمەوە هەیە.

ماددەی (٩):

کارمەند پێویستە ئەم مەرجانەی تێدابێت:

یەکەم: ئەگەر عێراقی بێت:

١- نیشتەجێی هەرێم بێت.

٢- تەمەنی لە (٢١) بیست و یەک ساڵ کەمتر نەبێت و لە (٥٠) پەنجا ساڵ زیاتر نەبێت.

٣- توانای خوێندنەوە و نووسینی هەبێت.

٤- لە پشـکنینی تەندروسـتی دەرچووبێت، بەپێی ڕاپۆرتی لێژنەیەکی پزیشـکی پسـپۆر لە وەزارەتی تەندروستی، و بەو مەرجە تەندروستییانەی کە وەزارەت دیاریاندەکات.

٥- بە سەرکەوتوویی لە خولەکانی پەیمانگای پەرەپێدانی ئەمنی و کارگێڕی و تەکنولۆجیای زانیاری لە وەزارەت دەرچووبێت.

٦- ناوبانگ چاک بێت و بە تاوانێک یان کەتنێکی ئابڕوبەر حوکم نەدرابێت.

٧- فەرمانبەری حکومی نەبێت، چ لە ڕاژەی مەدەنی یان ســـەربازی، بەشـــێوەی هەمیشـــەیی یان گرێبەست.

٨- دەسـتەبەرێکی کەسـی وەک بارمتە بە بڕی (٣،٠٠٠،٠٠٠) سـێ ملیۆن دیناری عێراقی، پێشـکەش بە وەزارەت بکات، یان ئەم بڕە پارەیە لەسەر ژمێرەی وەزارەت تۆمار بکات.

٩- ڕەزامەندی لایەنی ئەمنیی وەرگرتبێت بۆ دامەزراندنی.
١٠-دەستەبەرکراوبێت بەپێی یاسا بەرکارەکان لە هەرێم.
١١-لەو خولانەی مەشق و ڕاهێنان دەربچێت کە لەلایەن وەزارەتەوە ڕێکدەخرێت و جێبەجێ دەکرێت.

دووەم: ئەگەر بیانی بێت:

١- ڕەزامەندی وەزارەت وەربگرێت.

٢- دەستەبەرێکی کەسی وەک بارمتە بە بڕی (٧،٠٠٠،٠٠٠) حەوت ملیۆن دیناری عێراقی پێشکەش بەوەزارەت بکات یان ئەم بڕە پارەیە لەسەر ژمێرەی وەزارەت تۆمار بکات.

٣- بەڵێنامەیەک لەلایەن بەرێوەبەری لقی کۆمپانیا پێشکەش بکرێت بۆ ئامادەکردنی کارمەند لەبەردەم دەسەڵاتە تایبەتمەندەکان لەکاتی داواکردنیدا، و بەرپرسیارێتی کۆمپانیا بەشێوەی پێکەوەیی (تضامن)ی دەبێت لەو کردارانەی لە هەرێم ئەنجامیان دەدات.

ماددەی (١٠):

کۆمپانیا بۆی هەیە سەگی پاسەوانی بەکاربهێنێت بەم مەرجانەی خوارەوە:

یەکەم: جۆر و ژمارەی دیاریکراوبێت.

دووەم: ڕاهێنراوبێت و بەڵگەنامەی ڕاهێنانی لەگەڵدابێت.

سێیەم: ئەگەر هاوردەکراوبێت پێویستە پاسپۆرت و بەڵگەنامەی خاوەندارێتی و سەرچاوەی هاوردەکردنی لەگەڵدابێت.

چوارەم: شوێنی تایبەت بە بەخێوکردنی بۆ ئامادەکرابێت.

ماددەی (١١)

لەکاتی سەرپێچیکردنی کومپانیا بۆ حوکمەکانی ماددەی (٧) و (٨)ی ئەم یاسایە، وەزیر بۆی هەیە ئەم ڕێکار و سزاییانەی خوارەوە بسەپێنێت:

یەکەم: ڕاگرتنی چالاکی کۆمپانیا بۆ ماوەیەکی کاتی.

دووەم: هەڵوەشاندنەوەی مۆڵەت.

سێیەم: دەستبەسەرداگرتنی هەموو یان بەشێکی بڕە پارەی بارمتە بەپێی قەبارەی پێشێلکاریەکە ولێکەوتەکانی.

چوارەم: پێبژاردنێک بەبڕی (١٠٠،٠٠٠) سەد هەزار دینار، بەرامبەر دواکەوتنی هەر ڕۆژێک لە نوێکردنەوەوی موڵەت.

پێنجەم: پێبژاردنێک بەبڕی (٢٥،٠٠٠) بیست و پێنج هەزار دینار، بەرامبەر دواکەوتنی هەر ڕۆژێک لەنوێکردنەوەی ناسنامەی کارمەندەکان و هەڵگرتنی چەک و باجی ئۆتۆمبێلەکان.

ماددەی (١٢):

یەکەم: لەکاتی هەڵوەشاندنەوەی موڵەتی کۆمپانیا بەشێوەیەکی هەمیشەیی، یان پاکتاوکردنی کۆمپانیا لەبەر هەر هۆیەک بێت، پێویستە لەسەر کۆمپانیا گشت موڵەتەکانی چەک و موڵەتەکانی ڕێگەپێدان بە ئوتۆمبێل و ناسنامەکان بۆ وەزارەت بگەڕێنێتەوە.

دووەم: لەکاتی پاکتاوکردنی ئارەزوومەندانەی کۆمپانیا، پێویستە لەسەر کۆمپانیا لەماوەی (٦٠) شەست ڕۆژ لە ڕێکەوتی پاکتاوکردنی، بە ڕەزامەندی وەزارەت سەرجەم چەک و تەقەمەنی و ئامێرە بێتەل و ئۆتۆمبێلە قەڵغانەکانی بفرۆشێتە لایەنێکی دیکەی موڵەتدراو ، و بە پێچەوانەوە، لەلایەن وەزارەتەوە بە زیادکردنی ئاشکرا دەفرۆشرێتە لایەنە موڵە تدراوەکان، و ئەمەش بەڕێنمایی ڕێکدەخرێت کە وەزیر دەریدەکات.

سێیەم: لەکاتی هەڵوەشاندنەوەی مۆڵەتی کۆمپانیا، وەک جێبەجێکردنێک بۆ حوکمی برگەی (دووەم)ی ماددەی (١١)ی ئەم یاسایە، پێویستە لەسەر کۆمپانیا سەرجەم چەک و تەقەمەنی و ئامێرە بێتەل و ئۆتۆمبێلە قەڵغانەکانی ڕادەست بکات، و دەبنە موڵکی وەزارەت، و بڕە پارەی بارمتەی سپاردەکراو لە ژمێرەی وەزارەت وەک داهاتێکی کۆتایی بۆ گەنجینەی هەرێم تۆماردەکرێت.

ماددەی (١٣):

لەکاتی سەرپێچیکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە جگە لە حوکمی ماددەکانی (٧) و (٨)، وەزیر بۆی هەیە کۆمپانیای سەرپێچیکار بە پێبژاردنێک کە لە (٣،٠٠٠،٠٠٠) سێ ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە (٢٠،٠٠٠،٠٠٠) بیست ملیۆن دینار زیاتر نەبێت سزابدات.

ماددەی (١٤):

ئەو ڕێکار و سزایانەی لە ماددەکانی (١١) و (١٢) و (١٣)ی ئەم یاسایەدا دەقنووسکراون ڕێگرنابن لە داواکردنی قەرەبوو لە کۆمپانیای سەرپێچیکار، لە بری ئەو زیانانەی دەرئەنجامی چالاکییەکانی ڕوودەدەن بەپێی حوکمی یاسا بەرکارەکان.

ماددەی (١٥):

سزاکانی هاتوو لەم یاسایەدا، ڕێگرنابن لە سەپاندنی هەر سزایەکی توندتر کە لە یاسا بەرکارەکانی هەرێمدا هاتبێت.

ماددەی (١٦):

هەر کەسێکی خاوەن بەرژەوەندی دەتوانێت تانە لەو بڕیارانەبدات کە پاڵپشت بە حوکمەکانی ئەم یاسایە دەردەچن، بەپێی حوکمەکانی یاسای ئەنجوومەنی شورای بەرکار لە هەرێم.

ماددەی (١٧):

ئەو بڕە پارانەی لە پیادەکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە وەردەگیرێن، وەک داهاتێک بۆ گەنجینەی هەرێم تۆمار دەکرێن، بەمەرجێك ڕێژەی (٣٠%) سی لەسەدی بۆ وەزارەت، بە مەبەستی پەرەپێدانی پێکهاتەکانی و دابینکردنی پێداویستییەکانی تەرخان بکرێت.

ماددەی (١٨):

پێویستە لەسەر هەر کۆمپانیایەکی ئەمنی تایبەت، کە پێش بەرکاربوونی ئەم یاسایە دامەزراوە یان تۆمارکراوە لە ماوەیەک کە لە (٩٠) نەوەت ڕۆژ لەڕێکەوتی چوونە بواری جێبەجێکردنی ئەم یاسایە تێپەڕنەکات، خۆی لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە بگونجێنێت.

ماددەی (١٩):

پێویستە وەزیر ڕێنمایی بۆ ئاسان جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات.

ماددەی (٢٠):

پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی (٢١):

کار بە دەقی هیچ یاسا و بڕیارێک ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆک بێت.

ماددەی (٢٢):

ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دەرچواندن

دوای ئەوەی ڕێگەدرا بە کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەت کە خزمەتگوزارییە ئەمنییەکان لە هەرێم پێشکەش بکەن، و لەبەر گرنگی و هەستیاری کاری ئەم کۆمپانیایانە و کاریگەری ڕاستەوخۆیان لەسەر گیان و سەروماڵی گشتی و تایبەت لە هەرێم، ئەم یاسایە دەرچوێندرا.

نێچیرڤان بارزانی
سەرۆکی هەرێمی کوردستان

ئەنجومەنی وەزیران
ژمارە : ١٢٢٧٦ لە ٢٠٢١/١٠/١٢

بڕیاری ژمارە (١١٦) لە ٢٠٢١/٩/٢٩

پشت بە ست بەحوكمەكانی ماددەی (هە شتەم) لە یا سای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی كورد ستان ژمارە (٣)ی ساڵی ١٩٩٢ هەمواركراو ، لە سەر پێ شنیاری دە ستەی دە سپاكی لە هەرێمی كورد ستان – عێراق ، ئەنجومەنی وەزیران بە كۆی دەنگ بڕیاریدا بە:

١- پەسەندكردنی (ستراتیژیی نیشتمانی دەستەی دەسپاكی بۆ ڕووبەڕووبونەوەی گەندەڵی لە هەرێمی كورد ستان – عێراق (٢٠٢١- ٢٠٢٥)، جگە لە پا شكۆی ستراتیژییەكە تایبەت بە (میكانیزمی چاودێریكردن و بەدواداچوون) كە دواتر دە ستەی دە سپاكی لە هەرێمی كورد ستان بە هەماهەنگی سەرجەم دەسەڵات و دامەزراوەكانی پەیوەندیدار بە جێبەجێكردنی ستراتیژییەكە میكانیزم و شێوازی جێبەجێكردنی دیاری دەكات، بە ڕەچاوكردنی تایبەتمەندیی هەر دامەزراوە و دەسەڵاتێك.

٢- ڕاسپاردنی سەرۆكی دیوان و سكرتێری ئەنجومەنی وەزیران و سەرۆكی فەرمانگەی هەماهەنگی و بەدواداچوون بۆ هەماهەنگیكردن لەگەڵ سەرۆكی دەستەی دەسپاكی لە هەرێمی كوردستان بە مەبەستی ڕەچاوكردنی ئەو تێبینی و سەرنجانەی لە كۆبوونەوەكە خرانە ڕوو ئەوەندەی پەیوەندی بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەبێت كە لە بڕگەی (٢-٢-١)ی ستراتیژییەكە بەناوی (حكومەتی هەرێمی كوردستان) هاتووە.

مەسرور بارزانی
سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران

ژمارە : ٤٥٩ لە ٢٠٢٢/١/١١

پوختەی ستراتیژ

ستراتیژی نیشتیمانی ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی لە هەرێمی كوردستان ٢٠٢١-٢٠٢٥ پلانێكی گشتگیری دامەزراوەكانی هەرێمی كوردستانە لە پێناوی ئەوەی كە حوكمڕانیەت بە شێوەیەكی كاراتر، شەفافتر بۆ خزمەتی بەرژەوەندیی گشتی بەڕێوەبچێت. ئەم ستراتیژە وەكو ئەركی لە پێشینە لە لایەن دەستەی دەسپاكیی هەرێمی كوردستانەوە ئامادەكراوە و پاڵپشتی پەرلەمان و سەرۆكایەتیی هەرێم و حكومەت و ئەنجومەنی دادوەری و دامەزراوەكانی دیكەی فەرمی و سیاسی و ناحكومی لەگەڵدایە تا ببێتە ئەركێكی پێكەوەیی نیشتیمانی بۆ كوردستانێكی پێشكەوتووتر.

سێكتەرەكانی ناو ئەم ستراتیژە لەسەر بنەمای هەر چوار پێوەری میتۆدی شیكاریی سوات SWOT Analysis واتە كورتكراوەی خاڵە بەهێزەكان Strengths، خاڵە لاوازەكان Weaknesses، دەرفەتەكان Opportunities و هەڕەشەكان Threats هەڵسەنگاندنیان بۆ كراوە و دواتر لە سەر ئەو بنەمایانە ئامانجەكان نووسراونەتەوە و پاشان ڕاستەوخۆ لە دوای هەر سێكتەر و بوارێك بەرنامەی جێبەجێكردن Action Plan خراوەتەڕوو. داتاكانی ناو ئەو ستراتیژە لە ستراتیژی ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی لە هەرێمی كورد ستان لە ساڵی ٢٠١٧ تا ٢٠٢١ وەرگیراون كە داتای جۆرایەتین Qualitative Data و بە شێوەی دیمانە و فۆكەس گروپ لەگەڵ دامەزراوە جۆراوجۆرەكان كۆكراونەتەوە (بڕوانە، وەقایعی كوردستان، ژمارە ٢١١، لە ٢٠١٧/٥/٣١).

لە پێشەکیی ئەم ستراتیژە پێناسەی گەندەڵی بە شێوەیەکی گشتی و بەو جۆرەش کە لە یاسای دەستەی دەسپاکی بە پشتبەستن بە دەقەکانی یاسای سزاکانی عێراقی هاتووە، خراوەتەڕوو. دواتر بنەماکانی ئەم ستراتیژە و ئامانجەکان خراونەتەڕوو. ئەو بنەما و ئامانجە گشتییانە بوونەتە چوارچێوەی گشتی بۆ ئەوەی دواتر ئا مانجی هەموو سێکتەرە کان لەبەر ڕۆشنایی ئەو چوارچێوە گشتییە بنووسرێنەوە و پلانی جێبەجێکردنیان بۆ دابڕێژرێت.

لایەنەکانی پاڵپشت لە پلانی جێبەجێکردنی ئەم ستراتیژە کە بۆ هەر سێکتەرێک نووسراون بریتین لە دامەزراوە فەرمییەکان، حزبە سیاسییەکان و کۆمەڵی مەدەنی و میدیا و کەرتی تایبەت و لە هەندێ بواردا دامەزراوەی نێودەوڵەتیش. بەمەش جێبەجێکردنی ئەم ستراتیژە تەنیا ناکەوێتە ئەستۆی دەستەی دەسپاکی، بەڵکو دەستە دەبێتە یەکێک لە هاوپەیمانەکانی ناو هاوپەیمانێتییەکی نیشتیمانی.

ماوەی جێبەجێکردنی ستراتیژەکە ٤ ساڵە و لە پلانی جێبەجێکردندا بۆ هەر سێکتەرێک کاتی جێبەجێکردن نووسراوە. لە پلانەکانی جێبەجێکردندا لە ماوەی ئەو چوار ساڵە کۆمەڵێک گۆڕانکاریی یاسایی و دامودەزگایی و فەرهەنگی ڕوودەدەن کە دەرفەتەکانی گەندەڵی کەمدەکەنەوە و ڕێوشوێنەکان چڕ دەکەنەوە بۆ سزادانی ئەوانەی تاوانە جۆراوجۆرەکانی گەندەڵی ئەنجام دەدەن.

پەیام و دیدگای ستراتیژ

پەیام:

لە پێناوی بەدیهێنانی حوکمڕانیەتییەکی چاک و ڕوون و تەندروست و کارا لە ڕێگای هەماهەنگیی دامەزراوە نیشتیمانییەکان و هاوکاری نێودەوڵەتی لە لایەن دامەزراوە نێودەوڵەتییە پاڵپشتیکارەکان بۆ ڕووبەڕووبوونەوە و بنەبڕکردنی گەندەڵی لە جومگە هەستیارەکانی وڵاتەکەمان، بۆ پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریی گشتی بە باشترین شێوە و پاراستنی موڵک و ماڵی گشتی لە هەرێمی کوردستان، ئەم ستراتیژە نووسراوەتەوە.

دیدگا:

- پاڵپشت بە ڕێکەوتننامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ نەهێشتنی گەندەڵی ساڵی ٢٠٠٥، جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤ ١٩٤٨، دەستووری عێراق ٢٠٠٥، لە سەر بنەمای یاسای دەستەی دەسپاکی هەموارکراو ژمارە ٧ی ساڵی ٢٠١٤، و یاسا بەرکارەکانی هەرێمی کوردستان کە پەیوەستن بە چاکسازی، شەفافیەت و لێپرسینەوە، هەروەها لەبەر ڕۆشنایی کارنامەی کابینەی نۆیەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە یەکێک لە ئامانجە سەرەکییەکانی چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵییە، هەروەها لەبەر ویستی گشتیی گەلی کوردستان، ئەم ستراتیژە داڕێژراوە.

پێشەکی

گەندەڵی دیاردەیەکی جیهانییە و بە ڕێژەی جیاواز لە زۆرینەی کۆمەڵگا و سیستەمە سیاسییەکان بوونی هەیە. لە دوای ١٩٩٠ەوە ژمارەی ئەو توێژینەوانەی لە بواری گەندەڵیدا نووسراون و ئەو هەوڵانەی بۆ نەهێشتن و بەرەنگاربوونەوەی لەسەر ئاستی دونیا دەدرێن، لە بەرزبوونەوەیەکی گەورەدایە. دامەزراوە دیارەکانی وەکو ڕێکخراوی شەفافیەتی نێودەوڵەتی و بانکی نێودەوڵەتی پێناسەی گەندەڵییان کردووە بە خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات و سەروەتی گشتی بۆ بەرژەوەندیی تایبەتی. لە یاسای ژمارە ٧ی ساڵی ٢٠١٤، یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دەستەی گشتیی دەسپاکی لە هەرێمی کوردستان-عێراق ژمارە ٣ی ساڵی ٢٠١١ لە ماددەی ٢ بڕگەی حەوتەم تاوانی گەندەڵی پێناسە کراوە بە "...هەر تاوانێک لەو تاوانانەی کە لە ماددەکانی (٢٣٣، ٢٣٤، ٢٧١، ٢٧٢، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٩٠، ٢٩٣، ٢٩٦)ی یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ دەقیان

لەسەر کراوە و، تاوانەکانی پێشێلکار بۆ ئەرکەکانی وەزیفەی گشتی، کە بریتین لە بەرتیل، ئیختیلاس و زێدەڕۆییی فەرمانبەران لە سنووری وەزیفەکانیان و، تاوانەکانی شوشتنەوەی مایە و داڵدەدان (بەردەستکردنی ئەو سامانانەی دەرئەنجامی تاوان یان کەتنی گەندەڵی) و، هەر تاوانێک یەکێک بێت لە بارودۆخە توندکراوەکانی دەقکراو لە بڕگەکانی (پێنجەم، شەشەم و حەوتەم)ی ماددەی (١٣٥) لە یاسای سزادانی عێراقی هەموارکراو بە یا سایەکی ڕێکخراوی دەرچوو لە ئەنجومەنی حوکمی هەڵوە شاوەی پا شکۆ بە فەرمانی دەسەڵاتی ئیئتیلافی کاتیی هەڵوەشاوە ژمارە (٥٥)ی ساڵی ٢٠٠٤". بە گوێرەی پۆلێنبەندییەکانی ڕێکخراوی شەفافیەتی نێودەوڵەتی کە ساڵانە بۆ پۆلێنکردنی ڕێژە و ئاستی گەندەڵی لە دەوڵەتان بڵاویدەکاتەوە، هەمیشە عێراق لە ڕیزی دەوڵەتانی پێشەوەیە لە گەندەڵی. وێڕای ئەوەی ڕێکخراوی ناوبراو هیچ جیاکارییەک لە نێوان هەرێمی کوردستان و بەشەکانی دیکەی عێراق ناکات، لە زۆر ڕووەوە ئەم دوو کیانە سیاسییە جیاوازییان هەیە.

گەندەڵی بۆتە کێشەیەکی گەورە لە بەردەم گەشەی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی لە زۆرێک لە وڵاتانی دونیادا. لە هەرێمی کوردستاندا گەندەڵی کاریگەریی خراپی بەجێهێشتووە بەسەر کارایی دامودەزگاکان، پەیوەندی نێوان دەسەڵات و خەڵک، سەروەریی یاسا، ئاست و چۆنیەتی خزمەتگوزارییە گشتییەکان و گەشەی ئابووری بە دانپێدا نانی دامودەزگا فەرمییە کان. ئەم لێکەو تانە هانی دەستەی دەسپاکی و دامەزراوەکانی دیکەی داوە بۆ ئەوەی ئەم ستراتیژە بنووسنەوە.

ئامانجەکان: ئەم ستراتیژە بۆ ئەم ئامانجانەی خوارەوە نووسراوەتەوە:

یەکەم: گەشەپێدانی دەسپاکی و لێپرسینەوە و شەفافیەت لە دامودەزگا گشتی و تایبەتییەکان لە هەرێمی کوردستان و بەرزکردنەوەی متمانەی هاوڵاتییان پێیان.

دووەم: برەودان بە کلتوور و هۆشیاریی ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی لە سەر ئاستی پەروەردەیی و دامودەزگایی.

سێیەم: جێگیرکردنی ستانداردە نێودەوڵەتییەکانی حوکمڕانێتیی شەفاف و ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی لە چوارچێوەیی یاسایی و جێبەجێکردن و دادوەریدا.

چوارەم: دروستکردنی هاوپەیمانێتیی بەرەنگاربوونەوەی گە ندەڵی لە نێوان دامەزراوە جۆراوجۆرە کان بە مەبەستی چاودێریکردنی ئەدای دامودەزگاکان و پاڵپشتیکردن لە جێبەجێکردنی ئەم ستراتیژە.

پێنجەم: خێراکردنی پرۆسەکانی لێپرسینەوە و یەکلاکردنەوەی کەیسەکانی گەندەڵی لە ڕێی کارایی دامودەزگاکانی دادوەری و نەهێشتنی پارێزبەندیی یاسایی و سیاسیی ناپێویست.

چوارچێوەی ستراتیژ

ئەم ستراتیژە بە سەر سێ سێکتەر دابەش بووە. لە سێکتەری یەکەم دامەزراوە فەرمییەکان هەڵسەنگاندنیان بۆ کراوە کە بریتین لە پەرلەمانی کورد ستان، دە سەڵاتی جێبەجێکردن کە سەرۆکایەتیی هەرێم و حکومەتی هەرێمی کوردستان لەخۆیدەگرێ. پاشان دەسەڵاتی دادوەری و دامەزراوە سەربەخۆکان کە دیوانی چاودێریی دارایی، دە ستەی دە سپاکی، دە ستەی مافی مرۆڤ و کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لەخۆدەگرێت. دواتر سێکتەری دووەم تایبەت کراوە بە پارتە سیا سییەکان و کۆمەڵگەی مەدەنی کە پارتە سیاسییەکان، کۆمەڵگەی مەدەنی و میدیا لەخۆدەگرێ. سێکتەری سێیەم تایبەت کراوە بە کەرتی تایبەت. لە هەر یەک لەم سێکتەرانە بە چوارچێوەی شیکاریی سوات، خاڵە بەهێز و لاوازەکان و دەرفەت و هەڕە شەکان بۆ هەر یەک لە دامەزراوەکان باس کراوە و دواتر ئامانجەکان خراونەتەڕوو، لە کۆتایی شدا پلانی جێبەجێکردن بۆ هەر یەکێکیان پێشکەش کراوە.

سێکتەری دامەزراوە فەرمییەکان

١,١ پەرلەمانی کوردستان:

شـــرۆڤە: پەرلەمانی کوردســتان دامەزراوەیەکی هەڵبژێردراوی شــەرعییە و لە لایەن گەلی کوردســتانەوە هەڵدەبژێردرێ. لە ســاڵی ١٩٩٢ ەوە لە ڕووی پێکهاتەوە بە دەنگی خەڵک بۆتە دامەزراوەیەکی فرە لایەن کە کۆمەڵێک پارتی سیاسیی جیاواز تیایدا کاران.

خاڵە بەهێزەکان: لە بواری شەڕی گەندەڵیدا، پەرلەمان دەتوانێ لەڕێی دەرکردنی یاسای نوێ و هەموارکردنەوەی یاسا بەرکارەکان و چاودێریکردنی حکومەت کارا بێ. پەرلەمان کۆمەڵێک یاسای بۆ چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی دەرکردووە کە پاڵپشتە بۆ لایەنی جێبەجێکار لە ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵیدا. پەرلەمان لێژنەیەکی هەمیشەیی بۆ دەستپاکی دروست کردووە کە دەتوانێ ڕۆڵێکی کارا لە نەهێشتنی گەندەڵی بگێڕێت.

خـاڵە لاوازەکـان: پەرلەمانی کوردســتان لە بواری نەهێشــتنی گەندەڵیدا لە بواری چاودێریی دەســەڵاتی جێبەجێکردندا، کە یەکێکە لە ئەرکە لە پێشینەکانی، هەنگاوەکانی لە ئاستی چاوەڕوانی خەڵک نەبووە. حزبە گەورەکان بەرپرســە یەکەم و خاوەن بڕیارەکانی خۆیان نانێرنە ناو پەرلەمان. بەو جۆرە، کەسە بەهێزەکانیان یان دەڕۆنە ناو حکومەت یان لە دەرەوەی پەرلەمان و لە ناو حزبەکانیان دەمێننەوە. بەهۆی ســیســتەمی کراوەی هەڵبژاردن، هاوســەنگی بە گوێرەی پسپۆڕی لەناو پەرلەمان تێکچووە و زیاتر ئەوانە دەنگ دەهێنن و دەبنە ئەندامی پەرلەمان کە دەتوانن وەکو کەسایەتیی گشتی دەربکەون و سەرنجی خەڵک ڕابکێشن.

دەرفەتەکان: بە گوێرەی یاسا، پەرلەمان دەسەڵاتی چاودێریکردنی حکومەت و دامەزراوەکانی جێبەجێکردنی هەیە، دە سەڵاتی دەرچواندنی یا سا و هەموارکردنەوەی یا ساکانی پێشوو، هەروەها دە سەڵاتی بەرکارکردنی (ئینفازکردنی) یاســاکانی عێراق کە لە دوای ٢٠٠٣ ەوە دەرچوون، هەیە. دەتوانێ ڤیتۆی ســەرۆکی هەرێم لە کاتی ڕەتکردنەوەی یاســاکان تێپەڕێنی بە دەنگی دوو لەســەر ســێی ئەندامەکانی. پەرلەمان بودجەیەکی تایبەتی هەیە کە دەتوانێ بەشــێکی تەرخان بکات بۆ پرۆژەی هاوبەش لەگەڵ میدیا و دامەزراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ پرۆســەی هۆشــیارکردنەوەی خەڵــک و فەرمـانبەرانی دەوڵەت بۆ خۆپـارێزی و دژایەتیکردنی گەندەڵی. هەروەها دەتوانێ ڕاوێژکاران و ســەنتەری توێژینەوەی پەرلەمان بخرێنە خزمەت توێژینەوەکردن لە بوارەکانی گەندەڵی. سەنتەری توێژینەوەی پەرلەمان دەتوانێ کۆنفرانس و ورک شۆپ بۆ هاوکاریکردنی پرۆسەی چاکسازی ئەنجامبدات و بە هەماهەنگی لە گەڵ وەزارەتی ڕۆشنبیری سپۆت و کورتە فیلمی ئامانجدار و تایبەتمەند بە بواری بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی ئامادە بکات بۆ ئەوەی لە میدیا بڵاو بکرێتەوە. هەروەها دروستکردنی هاوپەیمانی لەناو ئەکادیمیست و ڕۆژنامەنووس و چالاکوانانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ پرۆسەی چاکسازیی فراوانتر بکات.

هەڕەشەکان: پێویستە ڕەچاوی ئەوە بکرێ کە هەموو کات ئەگەری ئەوە هەیە کە کێشە سیاسییەکان ببنە هۆی پەکخســتنی پەرلەمانی کوردســتان، وەکو ئەوەی پێشــتر ئەزموون کراوە. هەروەها پەرلەمانتاران لە نێوان خۆیان ڕێکبکەون لەسەر خۆبواردن لە تێپەڕاندنی یاسا پێویستەکان کاتێک بەرژەوەندییەکانی خۆیان یان حزبەکانیان دەکەونە مەترسییەوە.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

آ. پەرلەمان هەموارکردنەوەی یاســاکان و دەرچواندنی یاســای پێویســت بۆ پاڵپشــتیکردنی پرۆســەکانی چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی بکاتە کاری لەپێشینەی خۆی.

بۆ نموونە: پێویستە پەرلەمانی کوردستان یاساکانی وەکو یاسای دەستەی دەسپاکی، یاسای دیوانی چاودێریی دارایی هەموار بکرێتەوە.

ب. پێش تەواوبوونی ساڵی دارایی، بودجەی گشتی بۆ پەرلەمان بنێردرێت بۆ ئەوەی لە کاتی پێویست و دیاریکراودا پەسندبکرێت.

ج. یاسای هەڵبژاردن هەمواربکاتەوە بۆ ئەوەی سیستەمی هەڵبژاردن بە جۆرێک بێت بوار هەبێت هاوسەنگی لە نێوان پسپۆڕییەکان بۆ پەرلەمان بگەڕێنێتەوە.

د. بە هەماهەنگی لەگەڵ زانکۆکان و دەستەی دەسپاکی، کۆنفرانس و کۆڕبەند و وۆرکشۆپ بکرێن بۆ گفتوگۆکردن و ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی لە بواری نەهێشتنی گەندەڵی.

ه. لێکۆڵینەوەی ورد دەربارەی زۆریی ژمارەی یاساکان و چڕکردنەوەیان لە کۆمەڵێک یاسای پوخت لە کاتی پێویستدا، بکرێت.

و. پێداچوونەوە بە ژمارەی ڕاوێژکاران و پسپۆڕییەکانیان لە پەرلەمان بە جۆرێک ژمارەیەک ڕاوێژکاری تایبەت بە بوارەکانی چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی لەوێدا کاربکەن.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ	پەرلەمان و سەرۆکایەتیی هەرێم و حکومەت و دەستەی دەسپاکی	فەراهامکردنی زەمینەیەکی یاسایی گونجاو بۆ نەهێشتنی گەندەڵی	هەماهەنگیی نێوان لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٢
ب	پەرلەمان و سەرۆکایەتیی هەرێم و حکومەت	شەفافیەت لە خەرجی و داهات، سەروەریی یاسا	هەماهەنگیی نێوان هەردوو دەسەڵات	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	پەرلەمانی کوردستان، حزبە سیاسییەکان، کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی	گێڕانەوەی هاوسەنگیی پسپۆڕییەکان و سەرکەوتنی کەسانی خاوەن شارەزایی لە بوارە جۆراوجۆرەکان بۆ پەرلەمان	هەموارکردنی یاسای هەڵبژاردنەکان	٢٠٢٢
د	پەرلەمان و دەستە و زانکۆکان	بەشداریکردن لە بەرزکردنەوەی هۆشیاریی دژە گەندەڵی	هەماهەنگی لەگەڵ دامەزراوە جۆراوجۆرەکان	٢٠٢١-٢٠٢٥
ه	پەرلەمان، ئەنجومەنی دادوەری، دەستەی دەسپاکی، فەرمانگەی هەماهەنگی و بەدواداچوون لە ئەنجومەنی وەزیران، داواکاری گشتی و ئەنجومەنی شورا و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییە تایبەتمەندەکان	نەهێشتنی بەریەککەوتنی یاسایی	دەزگاکانی پاڵپشت ئەو یاسایانە دیراسە دەکەن کە پێویستە یەک بخرێن	٢٠٢١-٢٠٢٣
و	سەرۆکایەتیی پەرلەمان	چالاککردنی ئەدای پەرلەمان لە بواری نەهێشتنی گەندەڵیدا	دانانی پێوەری پسپۆڕی و لێهاتوویی بۆ دەستنیشانکردنی ڕاوێژکارەکان	٢٠٢٢

١,٢ دەسەڵاتی جێبەجێکردن

١,٢,١ سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان

شرۆڤە: بەشێکە لە دەسەڵاتی جێبەجێکردن و بە گوێرەی یاسای ژمارە ١ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەموارکراو خاوەن کۆمەڵێک دەسەڵاتی گرنگە کە دەتوانێ لە پرسی چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵیدا ڕۆڵ بگێڕێ.

خاڵە بەهێزەکان: لە ساڵی ٢٠١١ پڕۆژەی بۆ چاکسازی هەبووە و لیژنەی تایبەتی بۆ ئەم بوارە پێکهێناوە. لەژێر ڕۆشنایی پێشنیازی لیژنەکانی چاکسازی، زەمینەیەکی یاسایی و دامەزراوەیی بۆ چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی ساز بوو.

خاڵە لاوازەکان: بە گوێرەی یا سای سەرۆکایەتیی هەرێم، ئەو دامەزراوەیە کۆمەڵێک ڕۆڵی گرنگی جێبەجێکاری لە کوردستان هەیە کە دەتوانێ هاوکاری پرۆسەی چاکسازی بکات، بەڵام ئەو جیاوازییە سیاسییەی هەیە لەناو حزبەکان، ڕەنگە ئەو ڕۆڵە لاواز بکات. وێڕای ئەوەی چەند ساڵە وەکو دامەزراوە هەیە، بەڵام هێشتا پەیکەری کارگێڕیی دامەزراوەکە لە ڕووی بەڕێوەبەرایەتییەکان وەکو پێویست تەواو نەکراوە.

دەرفەتەکان: لە دوایین خولی هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان و بە گوێرەی هەمواری نوێی یاساکە بە ژمارە (١)لە ساڵی ٢٠١٩، کۆدەنگییەکی نیشتیمانیی فراوانتر لەسەر پێگەی ئەو دامەزراوەیە لەناو زۆرینەی حزبەکان دروست بوو. سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان دەتوانێت ڕۆڵ لە کۆکردنەوەی پارتە سیاسییەکان بۆ پاڵپشتیکردن لە پرۆ سەی چاکسازی بگێڕێت. دەتوانێت ڕۆڵێکی کارای لە کۆکردنەوەی هێزە سیاسییەکان بۆ تەواوکردنی پرۆسەکانی نووسینەوەی دەستووری هەرێمی کوردستان هەبێت. بەو پێیەی سەرۆکی هەرێم سەرۆکی هێزە چەکدارەکانی هەرێمە، دەتوانێت ڕۆڵی باڵای لە پرۆسەکانی یەکخستن و ڕێکخستنی هێزی پێشمەرگەی کوردستان هەبێت، دوای شەڕی داعش، زەمینەکە بۆ ئەم پرۆسەیە لەبارترە. لەبەرئەوەی پەیوەندی و لینکی لەگەڵ دەوڵەت و دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان هەیە، سەرۆکی هەرێم دەتوانێت هاوکارییەکی گەورەی پرۆسەی چاکسازی بێ لە کوردستان لەڕێی دروستکردنی هەماهەنگی لەگەڵ ئەو دامەزراوانە.

هەڕەشەکان: ئەگەری ئەوە هەیە لە سەر هەر پرس و بابەتێک پەیوەندی نێوان هێزە بەشدارەکانی حکومەت تێکبچێت و کاریگەریی نەرێنی لەسەر ڕۆڵی ئەو دامەزراوەیە لە پرۆسەی نەهێشتنی گەندەڵی هەبێت.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

آ. پاڵپشتی دامەزراوەکانی جێبەجێکردن بکات لە چاکسازی و جێبەجێکردنی خاڵەکانی ئەم ستراتیژە.

ب. کۆبوونەوەی دەوری بە سەرۆکی حزبە سیاسییەکان بکات بۆ ئەوەی ببنە بەشێکی گرنگ لە هاوپەیمانێتیی نیشتیمانی دژە گەندەڵی.

ج. هانی هێزە سیاسییەکان بدات و هاوکارییان بێت لە پەلەکردن لە نووسینەوەی دەستووری هەرێمی کوردستان.

د. پاڵپشتی حکومەتی هەرێم و دامەزراوەکانی چاودێری بکات بۆ ئەوەی پرۆ سەکانی چاکسازی با شتر بڕۆنە پێشەوە لە ڕێگای هەماهەنگیکردن لەگەڵ دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ	سەرۆکایەتیی هەرێم و حکومەت	پاڵپشتی نیشتیمانی بۆ چاکسازی	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ب	سەرۆکایەتی هەرێم و حزبە سیاسییەکان	فراوانکردنی بازنەی پاڵپشتی و هاوپەیمانی نیشتیمانی دژی گەندەڵی	کۆبوونەوەی دەوری	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	سەرۆکایەتیی هەرێم، پەرلەمانی کوردستان، حزبە سیاسییەکان	پتەوکردنی دامودەزگاکان لە ڕێی جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان بە گوێرەی دەستوور	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٢
د	سەرۆکایەتیی هەرێم، فەرمانگەی پەیوەندییەکانی دەرەوە، لایەنە نێودەوڵەتییەکان، دەستەی دەسپاکی	زیاترکردنی پاڵپشتی بۆ پرۆسەی چاکسازی لەڕێی وەرگرتنی هاوکاریی جۆراوجۆر لە دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

١,٢,٢حکومەتی هەرێمی کوردستان

شرۆڤە: حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی ١٩٩٢ دامەزراوە، بەرپرسە لە جێبەجێکردنی یاساکان بە گشتی. لە ماوەی ڕابردوودا هەندێ پلانی جۆراوجۆری تایبەت بە نەهێشتنی گەندەڵی و حوکمڕانی شەفافی هەبووە (بڕوانە، وەقایعی کوردستان، ژمارە ٢١١، لە ٢٠١٧/٥/٣١). لە کابینەی نۆیەمدا، نەهێشتنی گەندەڵی بۆتە یەکێک لە کارە لەپێشینەکانی بەرنامەی وزاری و یەکەم یاساش کە بۆ ئەم مەبەستە دەرچووە، یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٠ ە کە بە یاسای چاکسازی لە مووچە و دەرماڵە و بەخشین و ئیمتیازاتەکان و خانەنشینی لە هەرێمی کوردستان-عێراق ناونراوە. بە گوێرەی یاسا حکومەتی هەرێمی کوردستان دەتوانێت پڕۆژەی یاسا پێشکەشی پەرلەمانی کوردستان بکات.

خاڵە بەهێزەکان: حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەزموونی لە بەڕێوەبردن لە قۆناغی جۆراوجۆر پەیدا کردووە. لە ماوەی ڕابردوودا بەردەوام پارتە بەهێزەکانی کوردستان لە دروستکردن و سەرکردایەتی کردنی کابینەکاندا بەشداربوون، ئەمەش هێزی بە کابینەکا نداوە بۆ ئەوەی ڕێژەیەک لە سەقامگیری و ئازایەتیی بڕیاردان پیشانبدات. بە گوێرەی یاسا دەتوانێ ڕۆڵی گەورە لە جێبەجێکردنی یاساکانی بواری چاکسازی بگێڕێت و ڕێگری بکات لە تەشەنەکردنی گەندەڵی و دەرفەتەکانی. حکومەتی هەرێمی کوردستان مامەڵەی ڕاستەوخۆی لەگەڵ خەڵک هەیە و دەتوانێ بە میکانیزمی چاودێری ناوخۆیی، زوو دەستی بگاتە کەموکوڕییەکان. لە ڕووی توانای مرۆیی، خاوەن ژمارەیەکی زۆر کارمەندە کە دەتوانن لە پڕۆژەکانی نەهێشتنی گەندەڵی و بەرزکردنەوەی هۆشیاری ڕۆڵ بگێڕن. لە ڕووی داراییەوە، حکومەت دەتوانێ بودجەیەکی پێویست بۆ نەهێشتنی دەرفەتەکانی گەندەڵی تەرخان بکات. لە ڕووی خزمەتگوزاریی گشتییەوە بە بەراورد بە حکومەتی عێراق، پڕۆژەی ستراتیژی گرنگی ئەنجامداوە کە ئەمەش پاڵپشتی جەماوەری بۆ پڕۆژەکانی زیاد کردووە. لە ڕووی سەربازییەوە خاوەن هێزی پێشمەرگەیە کە دەتوانێ بەرگری لە سەقامگیری بکات و خاوەن هێزی پۆلیس و ئاسایشە کە لە ناوچەیەکی پڕکێشەدا ئارامییەکی گەورەیان دابینکردووە کە جێگای سەرنجی خەڵکی ناوچەکانی دیکەیە و وەکو خاڵێکی ئەرێنی ناسراوە. لە ڕووی پێکەوە ژیانەوە، بایەخی زۆری بە فرەکلتووری و پاراستنی ناسنامەی فرەئاینی و مەزهەبی و ئیتنی کوردستان داوە. ئەمەش کاریگەریی ئەرێنی بۆ سەر پرۆسەی سازانی کۆمەڵایەتی لە نێوان پێکهاتەکان خۆیان و لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان دروست کردووە.

خاڵە لاوازەکان: بەهۆی لاوازی چاودێری ناوخۆیی لە ڕابردوو، دەرفەتی گەندەڵی پەیدابووە لەناو دامەزراوەکانی حکومەتدا. کارمەندانی کەرتی گشتی لە دەرەوەی پێویستی و بەبێ ڕەچاوکردنی سیستەمێکی دیاریکراو دامەزراون، ئەمەش کاریگەری لەسەر کواڵیتی کارکردن کردووە. زۆریی ژمارەی فەرمانبەرانی کەرتی گشتی دەرفەتی دروست کردووە کە فەرمانبەری بندیوار دروست ببن کە دەوام ناکەن و مووچە وەردەگرن. ئەم دیاردەیە کاریگەری لەسەر ئەدای فەرمانبەران بە گشتی کردووە و هەست کردن بە بێدادی و نەبوونی لێپرسینەوە زیادی کردووە. لە پاڵ ئەمەشدا سیستەم و دامەزراوەیەکی تایبەت بۆ هەڵسەنگاندنی فەرمانبەران و پلەبەندی نەبووە.

لە ڕووی سەربازییەوە، هێشتا ئاسەوارەکانی دوو ئیدارەیی پێشوو و هەژموونی حزبی بەسەر هەندێک لە هێزەکانی پێشمەرگە و ئاسایش و پۆلیسەوە تا ڕادەیەک ماوە، پرۆسەی بێلایەنکردن و بە دامەزراوەیی کردنی ئەو دەزگا هەستیارانە سستە. لە ڕووی ئابوورییەوە، وێڕای داهاتی ناوخۆیی و فرۆشتنی نەوت، هێشتا بە ڕێژەیەکی گەورە پشت بە بەغدا دەبەسترێ، ئەمەش ناجێگیریی ئابووری دروست کردووە. حکومەت لە کەرتی خزمەتگوزاری پلانێکی ستراتیژی وەکو پێویست لە ئاستی چاوەڕوانی و داخوازیی خەڵک نەبووە بۆ ئەوەی لەبوارەکانی کشتوکاڵ وگەشت و گوزار وڕێگاوبان وتەندروستی وپەروەردەدا سەرمایەگوزاری بکرێت.

دەرفەتەکان: ئەگەر سەردەمێک گەندەڵی وەکو چەکی سیاسی بەکارهێنرابێ، ئەمڕۆ کۆدەنگیی هێزە سیاسییەکان و خەڵک بۆ دژایەتیی گەندەڵی و سەرخستنی پرۆسەی چاکسازی بۆتە دەرفەتێکی گەورە لە بەردەم حکومەتی هەرێم تا هەنگاوی کرداری بنێت. لە ماوەی ڕابردوودا یاسای گرنگ دەرچوون، حکومەتی هەرێم دەتوانێ زەمینەی گونجاو بۆ جێبەجێکردنی ئەو یاسایانە برەخسێنێ یان ئەوەی پێویستی بە هەمواکردن هەیە، پرۆژەی بۆ ئامادە بکات و ڕەوانەی پەرلەمانی بکات. ئەم یاسایانە زەمینەی یاسایی و دامەزراوەیی گرنگ بۆ نەهێشتنی گەندەڵی خۆش دەکەن. وێڕای ئەوەی لە دوای ٢٠١٤ بەهۆی شەڕی داعش و قەیرانەکانی دیکە دۆخی کوردستان بە قۆناغێکی ناهەمواردا تێپەڕی، دووچاری کێشە بووەوە، بەڵام دەکرێت ئەم قۆناغەی ئێستا وەکو دەرفەتی خۆهەڵسەنگاندن سەیربکرێت و حکومەت پێداچوونەوەی جددی بە داهات و خەرجییەکان و کارایی دامەزراوەکانی بکات.

هەڕەشەکان: زۆریی ژمارەی فەرمانبەران کە زیاترە لە پێداویستیی دامەزراوەکان بە گوێرەی ستاندارده نێودەوڵەتییەکان، بۆتە بارگرانی بەسەر بودجەی کوردستان و کاریگەریی خراپیشی لەسەر ئەدای ئیداریی دامەزراوەکان بەجێهێشتووە. تێکەڵکردنی کارەکانی حزب لەگەڵ حکومەت بۆتە مەترسی لەسەر پرۆسەی چاکسازی. دەستتێوەردانی سەرمایەدارە خاوەن بەرژەوەندییە باڵاکان لە کەرتی گشتی بە ڕێگای جۆراوجۆر ئەگەری کاریگەریی نەرێنی لەسەر کۆی پرۆسەی چاکسازی دروست دەکات.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

لە ڕووی ئیدارییەوە:

أ. بەهێزکردنی چاودێری ناوخۆیی – Self-Monitoring لەڕێی هەماهەنگی نێوان دامەزراوەکانی حکومەت و فەرمانگەی هەماهەنگی و بەدواداچوون. فەرمانگەی ناوبراو دەکرێ لەڕێی دامەزراوەکانی چاودێرییەوە پرۆسەی چاودێریی ناوخۆیی لەناو کەرتی گشتی بەهێز بکات بۆ ئەوەی دەرفەتەکانی گەندەڵی کەم ببنەوە.

ب. کەمکردنەوەی وەزارەتەکان بۆ ژمارەیەکی گونجاو کە لەگەڵ دۆخی هەرێم بگونجێت.

ج. فراوانکردنی حکومەتی ئەلیکترۆنی بۆ کەمکردنەوەی ڕۆتین، ئەمەش دەبێتە هۆی بەرگرتن لە زۆر جۆری گەندەڵی.

د. دۆزینەوەی میکانیزمی یاسایی و کارگێڕی کە ببێتە هۆی ئاسانکاری بۆ ئەو فەرمانبەرانەی دەیانەوێ لە کەرتی تایبەت خزمەت بکەن. بۆ نموونە هەمواری ئەو ماوەیە بکرێت کە فەرمانبەری کەرتی گشتی دەیەوێ مۆڵەتی بێ مووچە وەربگرێت بۆ ئەوەی لە کەرتی تایبەت کار بکات.

ه. بەرزکردنەوەی ئاستی پیشەیی فەرمانبەرانی کەرتی گشتی لەڕێی کردنەوەی خولی جۆراوجۆری ڕاهێنان و جێبەجێکردنی یاسا و ڕێنماییەکانی تایبەت بە ڕەفتاری پیشەیی.

و. کەمکردنەوەی ڕۆتین لەڕێی شۆڕکردنەوەی دەسەڵات بۆ یەکە ئیدارییەکان و پەیڕەوکردنی سیستەمی یەک پەنجەرەیی.

ز. جێبەجێکردنی یاسا و ڕێنماییە بەرکارەکان تایبەت بە ئاڵوگۆڕی پۆستە ئیدارییەکان و دامەزراندنی خەڵک بۆ پۆستە ئیدارییەکانی خوار وەزیر و پۆستە سیادییەکان لەسەر بنەمای لێهاتوویی و پسپۆڕی و شارەزایی دوور لە پشکێنەی حزبی. بۆ نموونە: یەکلاکردنەوەی ماوەی ئەو پۆستانەی کە بە گوێرەی یاسا بەرکارەکان ماوەیان تەواو بووە.

لە ڕووی ئابوورییەوە:

أ. بەهێزکردنی ئابووریی نیشتمانی و بەرهەمی خۆماڵی و پشتبەخۆبەستن، بۆ ئەوەی چیتر خەڵکی کوردستان ڕووبەڕووی قەیرانی جۆراوجۆر نەبنەوە.

ب. فراوانکردنی سەرچاوەکانی داهات بۆ ئەوەی لە پاڵ نەوت و بودجەی بەغدا، هەرێمی کوردستان سوودی زیاتر لە سەرچاوە سروشتییەکانی دیکە وەربگرێت و سەرچاوەی دیکەی داهات پەیدا بکات بۆ سەقامگیریی ئابووری.

ج. هەموارکردنی یاسای وەبەرهێنان بە جۆرێک وەبەرهێنان لە کەرتەکانی دیکە، وەکو کشتوکاڵ و پیشەسازی و گەشتیاری بکرێن کە هەلی کاری بەردەوام بۆ خەڵک دابین دەکات و هەرێم دەکاتە خاوەن سەرچاوەی دیکەی داهات.

د. پێشخستنی سیستەمی بانکی لە هەرێم کە کارئاسانی زیاتر بۆ گەشەی ئابووری و سەرمایەگوزاری دەکات و سیستەمی چاودێری و جوڵەی سەرمایە بەهێز دەکات و ڕێگری لە سپی کردنەوەی پارە و جۆرەکانی دیکەی گەندەڵی دەکات.

ه. ڕێکخستنەوەی سیستەمی باج و گومرگ بە شێوازێک کە یارمەتیدەری پرۆسەی چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی بێت.

و. کردنەوەی هەژماری بانکی بۆ هەموو فەرمانبەرانی کەرتی گشتی لە پێناو کەمکردنەوەی دەرفەتەکانی گەندەڵی لە کەرتی گشتیدا.

لە ڕووی سیاسییەوە:

أ. یەکخستنەوەی تەواوی جومگەکانی حکومەت و دامەزراوەکانی دیکەی ئیداری و نەهێشتنی سیمای کۆنترۆڵی حزبی بەسەر ئیدارە و زۆنە سیاسییەکان و ڕێگریکردن لە دەستتێوەردانی حزبی لە کاروبارەکانی کەرتی گشتیدا.

ب. ڕێگریکردن لە بەرپرسانی حزبی لە کێبڕکێی ئابووری و سەرمایەگوزاری، ئەگەر وەکو هەر کۆمپانیا و سەرمایەدارێکی دیکەش بێنە ناو کێبڕکێوە، پێویستە چاودێریی توند بخرێتە سەر پرۆژەکانیان و چاوپۆشی لە بەفیڕۆدان و خراپی کواڵیتی بۆ کەس نەکرێت.

ج. هەوڵدان بۆ فراوانکردنی شەفافیەت لە داهاتی ناوخۆیی، بە تایبەت داهاتی نەوت بۆ ئەوەی متمانەی خەڵک و دەسەڵات پتەوتر بێت.

ە. جگە لە پۆستە سیاسییەکان، پۆستەکانی دیکەی ناو حکومەت لەڕێی ڕەچاوکردنی پێوەرەکانی لێهاتوویی و ئەزموون و پسپۆڕی بەبێ لەبەرچاوکردنی ئینتیمای سیاسی بەڕێوە ببرێن.

لە ڕووی سەربازی و ئەمنییەوە:

أ. ڕێگا نەدرێت کە حزبایەتی لەناو پۆلیس، ئاسایش و پێشمەرگەدا بکرێت.

ب. دووبارە ڕێکخستنەوەی ژمارەی پاسەوانی بەرپرسەکان کە گونجاو بێت لەگەڵ پرۆسەکانی چاکسازی.

ج. ڕێگا نەدرێت هێزە ئەمنییەکان لە ڕووداوە سیاسییەکان و پرۆسەکانی هەڵبژاردن دەستتێوەردان بکەن.

لە ڕووی خزمەتگوزاریی گشتییەوە:

أ. جێکردنەوەی گوتار و هۆشیاری دژە گەندەڵی لە پرۆگرامەکانی وەزارەتی پەروەردە و خوێندنی باڵا و هاندانی ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر لەم بوارەدا.

ب. هاندانی توێژینەوەکردن لە بواری چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی.

ج. گرنگیدان بە پرۆسەکانی چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی لەناو وتارە ئاینییەکان و چالاکییە ئاینییەکانی وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئاینی.

د. چاوخشاندنەوە بە کەرتی تەندروستی بە تایبەت لە بوارەکانی هاوردەکردنی دەرمان و بایەخدانی زیاتر بە نەخۆشخانە حکومییەکان و چاودێریکردنی داهاتەکانی ئەو کەرتە.

ە. لە ڕووی کلتوور سازی و ڕۆ شنبیریی دژە گەندەڵییەوە، وەزارەتی ڕۆ شنبیری بەرنامە و پلانی گونجاو ئامادە بکات. بەرنامەی هاوبەشی هۆشیاری لە نێوان دەستەی دەسپاکی و وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بهێنرێتە کایەوە بە مەبەستی زیادکردنی هۆشیاریی دژە گەندەڵی لەناو خەڵک و لەناو فەرمانگەکانی دەوڵەت.

و. بەردەوامیدان بە پەیڕەوکردنی شەفافیەت و لێپرسینەوە لە کەرتەکانی گواستنەوە و گەیاندن و وەبەرهێنان بە مەبەستی نەهێشتنی قۆرخکاری.

پلانی جێبەجێکردن

لە ڕووی ئیدارییەوە:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ	فەرمانگەی هەماهەنگی و بەدواداچوون، دەستەی دەسپاکی، دیوانی چاودێریی دارایی، داواکاریی گشتی	بەهێزکردنی چاودێری ناوخۆیی لەناو دامەزراوەکانی حکومەت بۆ ئەوەی خۆیان ڕێگری لە دەرفەتەکانی گەندەڵی بکەن	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ب	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان	چالاکتربوونی ئەدای دامودەزگاکان	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	حکومەتی هەرێمی کوردستان (فەرمانگەی تەکنۆلۆژیای زانیاری)	خێراکردنی ڕاییکردنی کارەکانی خەڵک، کەمکردنەوەی ڕۆتین و بە ئەلیکترۆنیکردنی دامەزراوەکانی حکومەت کە دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی دەرفەتی گەندەڵی	حکومەتی هەرێمی کوردستان	٢٠٢١-٢٠٢٥

د	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان	کەمکردنەوەی فشار لە سەر کەرت و بودجەی گشتی، کردنەوەی دەرفەت بۆ ئەوانەی دەیانەوێ داهاتی زیاتر لە کەرتی تایبەت بەدەستبهێنن	هەمووارکردنی یاسا تایبەتەکان و ڕێنماییەکانی وەرگرتنی مۆڵەتی بێ مووچە	٢٠٢١-٢٠٢٢
ە	فەرمانگەی هەماهەنگی و بەدواداچوون، دەستەی دەسپاکی، وەزارەتەکان	بەرزکردنەوەی ئاست و هۆشیاریی پیشەییی فەرمانبەرانی کەرتی گشتی بۆ ئەوەی ئەرک و مافەکانی خۆیان باشتر بزانن و لە دەرفەت دروستکردن بۆ گەندەڵی دووربکەونەوە	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت بۆ کردنەوەی خولی بەردەوام، ئاگاداربوون و جێبەجێکردنی ڕێنماییەکانی ڕەفتاری پیشەیی فەرمانبەرانی کەرتی گشتی	٢٠٢١-٢٠٢٥
و	پەرلەمانی کوردستان، ئەنجومەنی وەزیران، وەزارەتی ناوخۆ، یەکە ئیداری و حکومەتە خۆجێیییەکان	کەمکردنەوەی ڕۆتین و شۆڕکردنەوە و دابەشکردنی دەسەڵات بە ئامانجی ئاسانکاریی کاری هاوڵاتییان و نەهێشتنی کەلێن و دەرفەت بۆ گەندەڵی	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ز	حکومەتی هەرێمی کوردستان، دەستەی دەسپاکی	زۆر نەمانەوەی کەسێک لە پۆستەکان و سوود وەرگرتن لە ئەزموون و وزەی نوێ بە مەبەستی باشتر بەڕێوەچوونی کارەکانی کەرتی گشتی. دەرفەت دروستکردن بۆ ئەو توانا و وزانەی لە دەرەوەی حزبەکان لە کۆمەڵگەدا هەن.	لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

لە ڕووی ئابورییەوە

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ، ب، ج	وەزارەت و دەستە نەبەستراوەکان بە وەزارەت کە داهاتیان هەیە	بایەخدان بە وەبەرهێنان لە کەرتەکانی کشتوکاڵ، پیشەسازی، گەشت و گوزار، و هەوڵدان بۆ دەستەبەرکردن و زیادکردنی داهات لە سێکتەرەکانی دیکە بۆ ئەوەی سەرچاوەی دیکەی داهات بۆ حکومەت و هەلی کار بۆ خەڵک زیاد بێت	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

د	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان، حکومەتی بەغدا، بانک و دامەزراوە نێودەوڵەتییەکانی تایبەتمەند	خێراکردنی ڕاییکردنی کارەکانی خەڵک و کاروباری بازرگانی، کەمکردنەوەی پارەی کاش کە دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی دەرفەتی گەندەڵی	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ە	وەزارەتی دارایی و ئابووری، دەستەی دەسپاکی، دیوانی چاودێریی دارایی بە هەماهەنگی دامەزراوە پەیوەنددارەکانی دیکە	ڕێکخستنەوەی سیستەمی باج و گومرگ بە شێوازێکی شەفاف کە داهاتەکان ڕوون بن	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
و	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەنجومەنی دادوەری	کەمکردنەوەی دەرفەتەکانی گەندەڵی	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

لە ڕووی سیاسییەوە:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ، ب	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان، پارتە سیاسییەکان	بەهێزکردنی دامودەزگاکانی هەرێمی کوردستان بۆ ئەوەی بە پیشەیی و دوور لە حزبایەتی و بەرژەوەندیی تەسک کار بکەن و هەرێمی کوردستان بەهێز و یەکگرتوو بێت	دەرکردنی یاسای پێویست، واژووکردنی میساقی شەرەف لە نێوان حزبەکان، ڕێگری حکومەت لە دەستتێوەردانی حزبی	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان (وەزارەتی سامانە سروشتییەکان، وەزارەتی دارایی و ئابووری)، دەستەی دەسپاکی، دیوانی چاودێریی دارایی	زیادکردنی شەفافیەت لە داهات و خەرجی کە دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی دەرفەتی گەندەڵی و بەرزکردنەوەی متمانەی خەڵک بە دامەزراوەکانی کەرتی گشتی	جێبەجێکردنی یاسای ژمارە ٢٢ی ساڵی ٢٠٠٧، نەوت و گازی هەرێمی کوردستان-عێراق، بڵاوکردنەوەی ڕاپۆرتی داراییی داهات و خەرجی، ئامادەکردنی بودجەی ساڵانە	٢٠٢١-٢٠٢٥
ە	حکومەتی هەرێمی کوردستان، دەستەی دەسپاکی	کاراکردنی ئەدای دامودەزگاکانی کەرتی گشتی، بەرزبوونەوەی متمانەی خەڵک بە حکومەت	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

لە ڕووی سەربازی و ئەمنییەوە:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ، ب، ج	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان (وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی پێشمەرگە)، ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم، کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی	جیاکردنەوەی حزب لە لایەنی سەربازی و ئەمنی	دەرکردنی یاسا و پەیڕەو و ڕێنمایی پێویست، هەمووارکردنی یاسا بەرکارەکان ئەگەر پێویست بوون، یەکخستنی هێزەکانی ئاسایش و پۆلیس بە گوێرەی یاسا	٢٠٢١-٢٠٢٥

لە ڕووی خزمەتگوزاریی گشتییەوە

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ	وەزارەتەکانی پەروەردە، خوێندنی باڵا، دەستەی دەسپاکی	بەرزکردنەوەی هۆشیاریی دژە گەندەڵی لەناو قوتابییان/خوێندکاران بە مەبەستی پەروەردەکردنی تاکێکی دەسپاک و هاندانی زیادکردنی ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی تایبەتمەند لەم بوارەدا.	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ب	وەزارەتی خوێندنی باڵا، دەستەی دەسپاکی، ناوەندەکانی بیرکردنەوە	زیادکردنی توێژینەوەی زانستی لە بوارەکانی چاکسازی	دابینکردنی گرانتی بەردەوام بۆ توێژینەوەکردن لە بواری نەهێشتنی گەندەڵی	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئاینی، دەستەی دەسپاکی	ئاراستەکردنی هاوڵاتییان بۆ پاڵپشتی کردن لە پرۆسەکانی چاکسازی و دوورکەوتنەوە لە گەندەڵی	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
د	وەزارەتی تەندروستی، دەستەی دەسپاکی، دیوانی چاودێریی دارایی	شەفافیەت لە داهاتی ناوخۆیی لە کەرتی تەندروستی، پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریی تەندروستی بە کوالێتییەکی بەرز	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

ه	وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان، دەستەی دەسپاکی، رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی	پەروەردەکردنی تاکی هۆشیاری دژە گەندەڵ لەناو کۆمەڵگەدا	کەناڵەکانی ڕاگەیاندن و دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە بە هەموو جۆرەکانی پاڵپشتی لە پرۆسەی چاکسازی بکەن و پرۆگرامە هاوبەشەکانی لایەنی پاڵپشت بەبێ بەرانبەر بڵاوبکەنەوە	٢٠٢١-٢٠٢٥
و	وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن، دەستەی وەبەرهێنان، دەستەی دەسپاکی	نەهێشتنی قۆرخکاری لە بوارەکانی پەیوەندی، گواستنەوە، گەیاندن و وەبەرهێنان و پەیڕەوکردنی شەفافیەت لە پرۆژە و خزمەتگوزارییەکان	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

١،٣ دەسەڵاتی دادوەری

شرۆڤە: بەپێی پرەنسیپی جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان، دەسەڵاتی دادوەری ئەرکی جێبەجێکردنی (تطبیق) یاساکانە بە یەکسانی و دادپەروەری لە هەرێمی کوردستان.

خاڵە بەهێزەکان: بەپێی یاسای ژمارە (٢٣) ساڵی ٢٠٠٧ یاسای دەسەڵاتی دادوەریی هەرێمی کوردستان-عێراق، ئەم دەسەڵاتە دامەزراوەییەکی سەربەخۆیە. پەیمانگەی دادوەریی هەرێمی کوردستان بە یاسای ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠٠٩ دامەزراوە بۆ ئەوەی دادوەر و داواکاری گشتی بە شێوەیەکی ئەکادیمی پێ بگەیەنێ. هەروەها بوونی ژمارەیەکی زۆری کۆلێژ و بەشەکانی یاسا لە زانکۆکان هاوکارێکی دیکەن بۆ دروستکردنی کادری یاسایی بۆ کارکردن لە پرۆسەی دادوەریدا. دەربارەی ژیانێکی شایستە، لە داهاتی گشتی توانراوە مووچە و دەرماڵەی شایستە بۆ دادوەران و کارمەندانی ئەو بوارە دابینبکرێت تا بەشێوەیەکی بێلایەنانە ئەرکی خۆیان جێبەجێبکەن.

خاڵە لاوازەکان: وێڕای ئەوەی بەپێی یاسا دەسەڵاتی دادوەری سەربەخۆیە، بەڵام لە واقیعدا ئەو سەربەخۆییە بەتەواوی پراکتیزە نەکراوە. ئەمەش کێشە بۆ سەروەرێتی یاسا دروست دەکات. بەهۆی لاوازیی سیستەمی کارگێڕییان داوا یا سایبەکان دوادەکەون تا دەگەنە پلەی بنبڕ. یەکێکی دیکە لە کەموکوڕییەکان کەمی ژمارەی دادوەرەکان و لێکۆڵەرانی دادییە. هەندێ لەو دادوەرانەی پێشتر دامەزراون، پێوەرەکانی دامەزراندنیان ڕوون نییە. نەبوونی دادگایەکی تایبەت بە کەیسەکانی گەندەڵی هۆکارێکە بۆ دواکەوتنی یەکلاکردنەوە دادبینییەکان لەو کەیسانەی پەیوەندییان بە گەندەڵییەوە هەیە. نەبوونی چاودێری کارایی و جێبەجێنەکردنی سزای گونجاو بە سەر دادوەرانی کەمتەرخەم لە جێبەجێکردنی ئەرکەکانیان هۆکارێکی ترە بۆ تەشەنەکردنی گەندەڵی. نەبوونی سیستەمێکی بەهێزی چاودێری بەسەر پارێزەران وای کردووە کە بەشێک لەو توێژە ڕۆڵیان هەبێت لە زیادبوونی دیاردەی گەندەڵیدا.

دەرفەتەکان: ئەنجومەنی دادوەری بەهۆی ئەو دەسەڵاتانەی یاسا پێی داوە دەتوانێ ڕۆڵێکی کاریگەر بگێڕێ لە بەرەنگاربوونەوە و نەهێشتنی گەندەڵی. بوونی پەیمانگەی دادوەری دەرفەتێکی گونجاوە تا دادوەران و داواکاری گشتی بە شێوەیەکی پیشەیی و دوور لە پێوەر و دەستتێوەردانی سیاسی پێبگەیەندرێن و دابمەزرێن.

هەڕەشەکان: دەستێوەردانی کەسانی دەسترۆیشتوو لە دادبینییەکان هەڕەشەیە بۆ سەقامگیری و سەربەخۆیی دادوەری. نەبوونی پلانێکی گونجاو بۆ تواناسازی و گەشەپێدانی بەردەوامی دادگا و دادوەرەکان و ئەو کەسانەی لەم بوارەدا کار دەکەن، کاریگەری لەسەر پێشخستنی توانستی دادوەریی پێویست بۆ جێبەجێکردنی ئەرکەکانیان بەجێدەهێڵێت.
ئەنجام نەدانی پرۆسەی دادوەری بە زمانی کوردی کە زمانی فەرمییە و زمانی یەکەمە لە هەرێمی کوردستان، هۆکارێکی ترە بۆ ناڕوونی و نا شەفافیەت و گەندەڵی.
ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن:
ئامانجەکان:
أ. دامەزراندنی دادگای دەستووری و دیاریکردنی ئەندامەکانی لە سەر بنەمای لێهاتوویی و سەربەخۆیی.
ب. دامەزرا ندنی داد گایەکی تایبەت بە کەیسە کانی گە ندەڵی بە سوود وەرگرتن لە ئەزموونی وڵا تانی پێشکەوتوو.
ج. هەمووارکردنەوەی یاسای دەسەڵاتی دادوەری بۆ ئەوەی ئەنجومەنی دادوەری و پەیکەرەکەی بە جۆرێک ڕێکبخرێتەوە کە لەگەڵ ئەرکەکانی لەو سەردەمە بگونجێت و ڕۆڵی ئەو دەزگا گرنگە لە کۆمەڵگە و پرۆسەکانی چاکسازی و بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی کاراتر بێت.
د. کردنەوەی خولی بەرزکردنەوەی ئاست و پەرەپێدانی زانیاریی دادوەران.
هـ. بەکوردیکردنی کاروباری دادگاکانی هەرێمی کوردستان لەبەر ڕۆشنایی یاسای ژمارە ٦ی ساڵی ٢٠١٤، یاسای زمانە فەرمییەکان لە هەرێمی کوردستاندا.
و. گرتنەبەری ڕێکاری یاسایی بەرانبەر بەو دادوەرانەی کە دەسەلمێندرێ کەمتەرخەمی لە کارەکان ئەنجام دەدەن، بۆ نموونە ئینفازکردنی قانوونی ئیشرافی قەزائی.
ز. زیادکردنی ژمارەی دادوەران بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان.
پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
أ	دەسەڵاتی سیاسی بە گوێرەی دەستوور	فەراهامکردنی سەروەری یاسا	هەماهەنگی و ئیرادەی سیاسی	٢٠٢١-٢٠٢٥
ب	پەرلەمان و دەسەڵاتی دادوەری و دەستەی دەسپاکی	خێراکردنی یەکلاکردنەوەی کەیسەکانی گەندەڵی	هەماهەنگی نێوان لایەنی پاڵپشت لەگەڵ بوونی ئیرادەی سیاسی	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	پەرلەمانی کوردستان، ئەنجومەنی دادوەری	باشتر ڕێکخستنەوەی ئەنجومەنی دادوەری بۆ ئەوەی ئەرکەکانی بە گوێرەی سەردەمەکە بەڕێوەبەرێت	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
د	ئەنجومەنی دادوەری و زانکۆکان و ڕێکخراوە ناحکومییەکان و دەستەی دەسپاکی	بەرزبوونی ئاست و توانستی دادوەرەکان و زیاتر چالاکبوونی دەسەڵاتی دادوەری	کردنەوەی خول و دانانی پێوەری بەشداربوونی ئیلزامی بۆ دادوەران و ئەوانەی لەم بوارەدا کاردەکەن	٢٠٢١-٢٠٢٥

هـ	پەرلەمانی کوردستان، ئەنجومەنی دادوەری، ئەکادیمیای کوردی و وەزارەتی داد	کەمکردنەوەی هەڵەی دادی و وردبوونەوەی زیاتر پێش بڕیاردان و بەدیهێنانی دادپەروەری زیاتر لە جێبەجێکردنی یاساکان	هەڵسەنگاندن و بەدواداچوونی بەردەوامی بڕیاری دادوەران و وردبینیکردن لە جێبەجێکردنی ئەو یاسایانەی کە دەقەکانیان تەنیا بە زمانی عەرەبی بە شێوەی فەرمی لە بەردەستن.	٢٠٢١-٢٠٢٥
و	پەرلەمانی کوردستان، ئەنجومەنی دادوەری	کەمکردنەوەی کەڵەکەبوونی داوا یاساییەکان	کردنەوەی خولی زیاتری پەیمانگەی دادوەری و پاشان دامەزراندنی دەرچووان، ئینفازکردنی قانوونی ئیشرافی قەزائی.	٢٠٢١-٢٠٢٥
ز،	ئەنجومەنی دادوەری	باشتر بەڕێوەچوونی کاروباری دادوەری	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٢

١,٤ دامەزراوە سەربەخۆکان پەیوەست بە پرۆسەی نەهێشتنی گەندەڵی

شرۆڤە: ژمارەیەک دامەزراوەی سەربەخۆ هەن کە یاسای تایبەتیان لە پەرلەمانی کوردستان بۆ دەرچووە و خاوەن تایبەتمەندین لە کارکردن وەکو دیوانی چاودێریی دارایی، دەستەی دەسپاکی، کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی. ئەم دامەزراوانە لە کەرتی گشتیدا کاردەکەن و خاوەن پێگەی یاسایی خۆیانن. بۆ ئەوەی کارەکانیان بە درو ستی بکەن، پێویست وایە ئەو دامەزراوانە بە دەر لە ڕ شکێنەی حزبی و لەسەر بنەمای لێهاتوویی و پسپۆڕی و ئەزموون کارمەند و بەڕێوەبەرەکانیان دابمەزرێندرێ.

١,٤,١ دیوانی چاودێریی دارایی

شرۆڤە: دیوان بە یاسای ژمارە ٢ی ساڵی ٢٠٠٨ دامەزراوە. ئامانجی پارێزگاری کردنە لە موڵک و ماڵی گشتی لە ڕێگەی دڵنیابوون لە ئەنجامی چالاکییەکانی ژمێریاری و کارگێڕی و دڵنیابوون لە بەرکارهێنانی دارایی گشتی بۆ ئەو مەبەستانەی کە بۆی تەرخان کراوە.

خاڵە بەهێزەکان: یا سای تایبەت بە خۆی هەیە کە چوارچێوەی دامودەزگایی و یا سایی و دە سەڵاتێکی فراوانی پێداوە بۆ ئەوەی ڕۆڵ لە چاودێری خەرجکردنی دارایی گشتی بگێڕێت و دەرفەتەکانی گەندەڵی نەهێڵێت. بەهۆی ئەوەی ساڵانێکە کار دەکات، بۆتە خاوەن ئەزموون و سەرمایەی مرۆیی.

خاڵە لاوازەکان: وەکو پێویست ڕۆڵی کارای خۆی نەبینیووە. بەهۆی سیستەمی کۆنی ژمێرکاری و لاوازیی سیستەمی بانکی، چاودێریکردنی جوڵەی دراو و دارایی کارێکی زەحمەتە. هەندێ بواری داهات وەکو نەوت لە دەرەوەی دەسەڵاتی چاودێریی دارایی ماونەتەوە و دیوان دەستی بە داهات و خەرجییەکانی ناگات. بەهۆی نەبوونی بودجەی ساڵانەی حکومەت بە شێوەیەکی بەردەوام، دیوان ناتوانێ پێداچوونەوە بە خەرجی کۆتایی ساڵی دامودەزگاکان بکات.

دەرفەتەکان: دیوان دەتوانێ بارودۆخی نوێی دوای شەڕی داعش دەرفەت بقۆزێتەوە بۆ ئەوەی ڕۆڵی کارا بگێڕێت لە چاودێریکردنی خەرجی گشتی. بوونی کۆدەنگیی نیشتیمانی بۆ نەهێشتنی گەندەڵی، دەرفەتە تا دیوان سوود لە توانا ناوخۆییەکان و هاوکاریی نێودەوڵەتی وەربگرێ بۆ ئەوەی کارایی خۆی بەرزبکاتەوە.

هەڕەشەکان: بەهۆی بەردەوامی سیماکانی دوو ئیدارەیی لە هەندێ جومگەی حوکمڕانی کوردستان، مەترسی دروستکردنی بەربەست لەبەردەم کارەکانی دیوان بۆ چاودێریکردنی خەرجی دارایی گشتی هێشتا لە ئارادایە.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

أ. بەهێزکردنی تواناکانی دیوانی چاودێری دارایی لە ڕووی یاسایی و مرۆیی بۆ ئەوەی دەسەڵاتی تەواوی بەسەر خەرجییەکانی دارایی گشتی هەبێ و هیچ بوار و دامەزراوەیەک ڕیزپەڕ نەکرێت. بۆ ئەمەش پێویستە یاسای دیوان هەمواربکرێتەوە.

ب.زیادکردنی شەفافیەت لە داهات و خەرجی لەڕێی بەدواداچوونەکانی دیوانی چاودێریی دارایی بۆ ئەوەی بوار بۆ بەفیڕۆدان و گەندەڵی نەمێنێتەوە.

ج. کردنەوەی خولی بەردەوامی ڕاهێنان و بەرزکردنەوەی تواناکانی ئەو کارمەندانەی لە دیوانی چاودێریی داراییدا کاردەکەن.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
أ	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان، دیوانی چاودێریی دارایی	کاراکردنی زیاتری دیوان بۆ ئەوەی ڕۆڵی خۆی بە تەواوی جێبەجێ بکات	هەمواکردنی یاساکەی، هەماهەنگی و پاڵپشتیکردنی	٢٠٢١-٢٠٢٥
ب	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان، دیوانی چاودێریی دارایی	شەفافیەت، نەهێشتنی بوار بۆ گەندەڵی	هەماهەنگی نێوان لایەنی پاڵپشت بۆ ئەوەی شەفافیەت لە داهات و خەرجی زیاد بکرێت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	دیوانی چاودێریی دارایی، دەستەی دەسپاکی، ڕێکخراوە نێودەوڵەتییە پاڵپشتیکارەکان	بەرزبوونی ئاست و توانستی مرۆیی و دامودەزگایی	کردنەوەی خول و دانانی پێوەری بەشداربوونی ئیلزامی بۆ ژمێریار و کارمەندانی دیوان	٢٠٢١-٢٠٢٥

١،٤،٢ دەستەی دەسپاکی

شرۆڤە: دەستە بەپێی یاسای ژمارە ٣ی ساڵی ٢٠١١ هەموارکراو بە یاسای ژمارە ٧ی ساڵی ٢٠١٤ دامەزراوە و دەسەڵاتەکانی بۆ شەفافیەت، لێپرسینەوە و نەهێشتنی گەندەڵی دەستنیشان کراوە.

خاڵە بەهێزەکان: چوارچێوەیەکی گونجاوی یاسایی هەیە بۆ کارکردن وەکو دەزگایەکی سەربەخۆ. دەستی کردووە بە دامەزراندنی ستاف و بەهێزکردنی پەیکەری دامەزراوەیی خۆی. لەو ماوە کەمە بۆتە خاوەن پێگەیەک بۆ ئەوەی هەنگاو بۆ نەهێشتنی گەندەڵی بە هەماهەنگی لەگەڵ دامەزراوەکانی دیکە بنێت. دەستە ئەرکی ئامادەکردن و داڕشتنی پلانی ستراتیژیی نەهێشتنی گەندەڵی گرتۆتە ئەستۆ. بۆ ئەم مەبەستە ستراتیژی ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی لە ساڵی ٢٠١٧ تا ساڵی ٢٠٢١ نوسرایەوە و لە لایەن ئەنجومەنی وەزیران لێژنەی باڵا بۆ جێبەجێکردنی ڕاگەیەندرا. هەروەها دەستە هەندێ ڕێنمایی تایبەت بە ڕەفتاری پیشەیی، شەفافیەت و خۆپارێزی و ڕێکارەکانی لێپرسینەوەی بڵاوکردووەتەوە.

خاڵە لاوازەکان: لە ڕووی سەرمایەی مرۆییەوە هێشتا دەستە پێویستی زۆری بە لێکۆڵەری دادی و کارمەندانی دیکە بۆ هەڵمەتەکانی لێکۆڵینەوە و خۆپارێزی و بەرزکردنەوەی هۆشیاری هەیە. لە ڕووی داراییەوە کێشەی بوونی بودجەیەکی گونجاوی هەیە. سوود وەرگرتنی نادروست لە بوونی پارێزبەندی و وەرگرتنی ڕەزامەندیی مەرجەع و ڕێپێدان لە هەندێ کەیسدا، ڕێگری لە کارەکانی دەستە دەکات. دەستە لە ڕووی ئەزموونی کارەوە تازەیە و پێویستی بە ڕاهێنانی بەردەوامی ستافەکەی هەیە. نەبوونی دادگایەکی تایبەت بە کەیسەکانی گەندەڵی وای کردووە کە ئەو جۆرە کەیسانە بە درەنگ یەکلابینەوە.

دەرفەتەکان: دەستە بە یاسا دەسەڵاتیکی فراوانی کارکردنی پێدراوە. بەهۆی فراوانبوونی پاڵپشتی بۆ چاکسازی لەناو حزبەکان و دامەزراوەکان، دەستە دەتوانێ باشتر هەوڵ بدات بۆ ئەوەی لە ڕووی یاسایی و دامەزراوەییەوە تواناکانی خۆی بەهێزتر بکات. داوای دابینکردنی بودجەی پێویست بکات. هەروەها داوا بکات کە لێکۆڵەر و کارمەندی پێویستی بۆ دابمەزرێ تا چالاکییەکانی فراوانتر بکات. دەستە دەتوانێ هەوڵی زیاتر بدات بۆ ئەوەی بازنەی هاوپەیمانێتی لەگەڵ لایەنە فەرمییەکان و دامەزراوە سیاسی و کۆمەڵی مەدەنی بۆ شەڕی گەندەڵی فراوانتر بکات.

هەڕەشەکان: لاوازی ئیرادەی نەهێشتنی گەندەڵی لە لایەن دامەزراوە باڵاکانی کوردستان بۆ ئەوەی پلانەکان ببنە کردار و بەرجەستە بن، هەڕەشەیەکی بەردەوامە لەبەردەم کارەکانی دەستە. ئەمە بۆتە هۆکاری لاوازیی متمانەی خەڵک بە کار و پرۆژەکانی دەستەی دەسپاکی کە لە ئەنجامدا دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی پاڵپشتی. هەروەها هاوکاری نەکردنی حزبەکان و دامەزراوە فەرمییەکان بۆ ئەوەی دەستە بە ئەرکەکانی خۆی هەڵبستێ، مەترسییەکی دیکەی بەردەوامە. دابیننەکردنی سەرچاوەی مرۆیی پێویست وەکو ستافی کار لە دەستەدا، بۆتە هۆی یەکلانەبوونەوەی کەیسەکان بە خێرایی، ئەمەش بوار بۆ دەستتێوەرانی لاوەکی لە کەیسەکان دەکاتەوە.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

أ. بەهێزکردنی تواناکانی دەستە لە ڕووی یاسایی و مرۆیی بۆ ئەوەی دەسەڵاتی تەواوی بەسەر دامەزراوەکان هەبێ و بە ئەرکەکانی خۆی هەڵبستێت.

ب. دامەزراندنی دادگایەکی تایبەت بە کەیسەکانی گەندەڵی بۆ ئەوەی کەیسەکان بە زوویی یەکلابینەوە.

ج. پێکهێنانی هاوپەیمانی نیشتیمانیی نەهێشتنی گەندەڵی بۆ ئەوەی هاوکاری دەستە بکرێ و شەڕی گەندەڵی وەکو ئەرکێکی نیشتیمانیی پێکەوەیی سەیربکرێ.

د. تەرخانکردنی بودجەیەکی پێویست بۆ جێبەجێکردنی ئەرکەکانی دەستە.

ه. بەرزکردنەوەی توانا و لێهاتوویی لێکۆڵەر و کارمەندانی دەستە بۆ ئەوەی بە باشترین شێوە ئەرکەکانی خۆیان لە بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵیدا جێبەجێ بکەن.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
أ	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان، دەستەی دەسپاکی	کاراکردنی زیاتری دەستە لە ڕووی یاسایی و توانا مرۆیی و دامەزراوەکانی، بۆ ئەوەی ڕۆڵی خۆی بە تەواوی جێبەجێ بکات	هەمووارکردنی یاساکەی، دامەزراندنی لێکۆڵەری داد و کارمەندی دیکە بۆ ئەوەی کارەکانی بە دروستی بەڕێوەببات.	٢٠٢١-٢٠٢٥

ب	پەرلەمانی کوردستان، ئەنجومەنی دادوەری، دەستەی دەسپاکی	خێرایی یەکلاکردنەوەی کەیسەکانی گەندەڵی کە دەبنە هۆی بەزبوونەوەی متمانەی خەڵک بە پرۆسەکانی چاکسازی	هەماهەنگی نێوان لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٢
ج	دەستەی دەسپاکی و هەموو دامەزراوەکانی دیکە	فراوانکردنی پاڵپشتی بۆ پرۆسەکانی چاکسازی	هەماهەنگی هەموو دامەزراوەکان لەگەڵ دەستە	٢٠٢١-٢٠٢٥
د	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان	باشتر بەڕێوەچوونی کاروبارەکانی دەستە لە بواری چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی	تەرخانکردنی بودجەیەکی شیاو	٢٠٢١-٢٠٢٥
ە	دەستەی دەسپاکی، ڕێکخراوە نێودەوڵەتییە پاڵپشتیکارەکان	باشتر بەڕێوەبردنی ئەرکاکانی دەستە	خولی بەردەوامی ڕاهێنان	٢٠٢١-٢٠٢٥

١،٤،٣ کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی

شرۆڤە: هەڵبژاردن میکانیزمی دەستاودەستکردنی شەرعیانەی دەسەڵاتە. ئەم کۆمیسیۆنە بە یاسای ژمارە ٤ ی ساڵی ٢٠١٤ دامەزراوە و ئەرکی ئامادەسازی و بەڕێوەبردنی پرۆسەکانی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لە هەرێمی کوردستان دەگرێتە ئەستۆ.

خاڵە بەهێزەکان: ئەم کۆمیسیۆنە بە یاسا دەسەڵاتی ئامادەکاری و سەرپەرشتی و چاودێریی پرۆسەکانی دەنگدان لە هەرێمی کوردستانی لە ئەستۆدایە. سەربەخۆییەکی دامەزراوەیی هەیە بۆ دامەزراندنی توانا مرۆییەکانی خۆی.

خاڵە لاوازەکان: دامەزراندنی ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە سەر بنەمای پیشەیی و پسپۆڕی نەبووە. ئەمەش سەربەخۆیی کارەکانی دەخاتە ژێر پرسیارەوە. ئەنجامی هەڵبژاردنەکان دوای هەر پرۆسەیەکی دەنگدان درەنگ دەکەوێت، ئەمەش لاوازیی پیشەگەرێتی و شەفافیەتیی پرۆسەکە پیشاندەدات.

دەرفەتەکان: بودجەیەکی باش و توانای مرۆیی گونجاو و کاتی پێویستی لەبەردەستە بۆ بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنێکی شەفاف و بێخەوش.

هەڕەشەکان: ئەگەری دەستتێوەردانی حزبەکان لە کاروباری کۆمیسیۆن کە دەبێتە هۆی ئاراستەکردنی ئەنجامەکانی دەنگدان، هەیە. بەهۆی کەمتەرخەمی لە شەفافیەتیی ئامادەکاری و بەڕێوەچوون و چاودێری پرۆسەکانی هەڵبژاردن، متمانەی هاوڵاتییان بە ئەنجامەکانی هەڵبژردن لاواز بووە.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

أ. دامەزراندن و ئاڵوگۆڕی پۆستەکانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران و بەڕێوەبەرە گشتییەکان لەسەر بنەمای پیشەیی و لێهاتوویی و پسپۆڕی.

ب. مسۆگەرکردنی شەفافیەت لە پرۆسەی دەنگدان و ڕاگەیاندنی ئەنجامەکان.

ج. چاودێریکردنی سەرچاوەی دارایی و خەرجیی هەڵمەتی پارتە سیاسییەکان لە هەڵبژاردن.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
أ	پەرلەمانی کوردستان، کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی، دەستەی دەسپاکی	پیشەیی بوونی کۆمیسیۆن	دانانی پێوەری پیشەیی و لێهاتوویی و پسپۆڕی دوور لە ئینتیمای حزبی	٢٠٢١-٢٠٢٥
ب	کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی	هەڵبژاردنێکی پاک و شەفاف و زیادکردنی متمانەی خەڵک	چاودێریکردنی وردی پرۆسەکان	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی، دیوانی چاودێریی دارایی	هێنانەدیی دادپەروەری و شەفافیەت لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن	ئاشکراکردنی سەرچاوەکانی دارایی هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن	٢٠٢١-٢٠٢٥

٢. سێکتەری پارتە سیاسییەکان و کۆمەڵگەی مەدەنی

٢,١ پارتە سیاسییەکان:

شرۆڤە: پارتە سیاسییەکان لە کوردستان یەکێکن لە کاراکتەرە سەرەکییەکانی ناو کایەی سیاسی و ڕۆڵی گەورە لە پرۆسەی حوکمڕانیدا دەگێڕن.

خاڵە بەهێزەکان: لە دوای ڕاپەڕینەوە ئەو کایەیە گەشەی سیاسی و یاسایی بە خۆیەوە دیووە. یاسای پارتە سیا سییەکان ژمارە ١٧ی ساڵی ١٩٩٣ بۆ ڕێکخ ستنی فرەیی سیا سی لە کورد ستان دەرچووە و هەڵبژاردن بە گوێرەی یاسا بۆ دەستاودەستکردنی دەسەڵات بەڕێوەدەچێت. بەمەش تاکڕەوی و بڕیاری یەکلایەنە لە کایەی سیا سیدا ئە ستەم دەبێت. حزبەکان بۆ وەرگرتنی پاڵپشتیی دارایی لە بودجەی گشتی، یا سای ژمارە ٥ی ساڵی ٢٠١٤ یان بۆ دەرچووە. پارتە سیاسییەکان بە شێوەیەکی پێگەیشتووتر بە بەراورد بە ڕابردوو هەڵسوکەوت و کێبڕکێ دەکەن، ئەمەش جۆرێک لە متمانەی لە لای خەڵک دروست کردووە کە ئەزموونی شەڕی ناوخۆ دووبارە نابێتەوە. ڕۆڵ لە پێگەیاندنی کادری سیا سی و ئیداری بۆ دامەزراوە فەرمییەکان دەگێڕن و بە شێکن لە پرۆسەی هۆشیاریی سیاسی و پەرەپێدانی کلتووری دیموکراسی.

خاڵە لاوازەکان: حزبەکان کێشەیان لە پرۆسەکانی دیموکراسی ناوخۆیی هەیە کە زیاتر خۆی لە بەستنی کۆنگرە لە کاتی خۆی و دەستاودەستکردنی دەسەڵات دەبینێتەوە. هەروەها کێشە لە جێبەجێکردنی پەیڕەو و پرۆگرامی کاری حزبەکان هەیە کە خۆیان لە کۆنگرەکانیان پەسندیان کردووە. وێڕای بوونی ژمارەیەکی زۆری پارتی سیاسی کە فرە حزبی هێناوەتە کایەوە، لە ڕووی ئایدیۆلۆژیا و کارکردندا جیاوازییەکی جەوهەری لە نێوانیاندا نییە. نەبوونی شەفافیەت لە داهات و دارایی حزبەکان، نەبوونی شەفافیەت لە ئەستوی دارایی بەرپرسانی حزبی بواری گەندەڵی لەناو ئەو دامەزراوانە دروست کردووە. حزبەکان بە شێوەی جۆراوجۆر دەست لە کاروباری حکومەتداری وەردەدەن. لەڕێی پشکێنەی حزبییەوە بەرپرسانی ئیداری لە نێوان خۆیان دابەشدەکەن و هەوڵ دەدەن دەست لە کاروباری دامەزراوە سەربەخۆکانیش وەربدەن و هەموو پۆستە ئیدارییەکان لەڕێی پشکێنەوە، لە بری ڕەچاوکردنی لێهاتوویی و پسپۆڕی و ئەزموون، لە نێوان خۆیان دابەش بکەن. ئەمەش کاریگەریی خراپ لەسەر ئەدای ئەو دامەزراوانە و هەموو دامەزراوە فەرمییەکانی دیکە بەجێدەهێڵێت.

دەرفەتەکان: بۆ چاکسازی و بەشداری پارتە سیاسییەکان لە نەهێشتنی گەندەڵی دەرفەت زۆرن. بۆ نموونە پارتە سیاسییەکان دەتوانن لە ڕێگای پەروەردەکی سیاسیی تەندروستەوە پرۆسەی چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی خێراتر بکەن و بیکەن بە ئامانجی حزبەکانیان. هەروەها دەتوانن کادری دژە گەندەڵ و چاکسازیخواز بۆ دامەزراوە فەرمییەکان کاندید بکەن.

هەڕەشەکان: ئەوەی ڕۆڵی پارتە سیاسییەکان لە شەڕی گەندەڵیدا دەخاتە بەردەم هەڕەشە، دەستتێوەرانی بەردەوامیانە لە کاروباری گشتیدا؛ ڕەچاونەکردنی شیاوێتی وەکو پرەنسیپێکی باڵا لە کاتی کاندیدکردنی کادرەکانیان بۆ کارکردن لە کەرتی گشتی؛ بەکارهێنانی کادرەکانیان لەناو دامەزراوە فەرمییەکان بۆ ئەوەی لە ڕوانگەی بەرژەوەندیی سیاسی و حزبییەوە هەڵسوکەوت بکەن؛ بوونی پارەیەکی زۆری ناشەفاف لەبەردەستیان دەتوانێ کاریگەریی نەرێنی لەسەر پرۆسەی چاکسازی بەجێبهێڵێ.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

أ. کۆدەنگیی هێزە سیاسییەکان بۆ نەهێشتنی گەندەڵی و پاڵپشتیی پرۆسەی چاکسازی لەڕێی واژووکردنی میساقێکی شەرەف بۆ ئەم مەبەستە. هەروەها لەڕێی ئەو میساقەوە پارتە سیاسییەکان بەڵێن بدەن کە دەست لە کاروباری حوکمەتداری وەرنادەن و لە پلەی وەزیر بەرەو خوارەوە، ئاسانکاری دەکەن تا حکومەت لەڕێی سی ڤی و لە سەر بنەمای لێهاتوویی و پسپۆڕی و شارەزایی بەڕێوەبەرەکان دابمەزرێنێ نەک لە سەر بنەمای پشکێنەی حزبی.

ب. ڕێکخستنەوەی چوارچێوەی یاسایی پاڵپشتی دارایی پارتە سیاسییەکان بە شێوەیەک کە بگونجێ لەگەڵ بنەماکانی ئەم ستراتیژە.

ج. پەرەپێدانی دیموکراسیی ناوخۆیی حزبەکان لەڕێی ئەنجامدانی کۆنگرەکانیان لە وادەی خۆی.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ	حزبە سیاسییەکان و سەرۆکایەتیی هەرێم و دەستەی دەسپاکی	پاڵپشتی سیاسی بۆ پرۆسەی چاکسازی، هەروەها کەمکردنەوەی دەستتێوەردانی حزبی لە ئیدارە، ڕێگاخۆشکردن تا خەڵک لە سەر بنەمای لێهاتوویی و شیاوێتی نەک تەنیا پاڵپشتی حزب پۆستی حکومی وەربگرێت	کۆبوونەوە و هەماهەنگی نێوان لایەنی پاڵپشت، واژووکردنی میساقی شەرەف لە نێوان حزبە سیاسییەکان	٢٠٢١-٢٠٢٥
ب	پەرلەمان و حزبە سیاسییەکان	شەفافیەت لە دارایی حزبە سیاسییەکان	هەماهەنگی نێوان لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	حزبە سیاسییەکان و وەزارەتی ناوخۆ	فرەیی سیاسی و دیموکراسی ناوخۆیی	حزبەکان و وەزارەتی ناوخۆ	٢٠٢١-٢٠٢٥

٢,٢ ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی

شرۆڤە: دامەزراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی ژمارەیەکی زۆر ڕێکخراو و سەنتەر و ناوەندی کلتووری دەگرێتەوە کە بە یاسای جۆراوجۆر لە کوردستان دامەزراون و بەشدارن لە کایە جۆراوجۆرەکانی ژیان.

خاڵە بەهێزەکان: چوارچێوەیەکی یاسایی ئاسانیان بۆ دامەزراندن بۆ دیاریکراوە. فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان ئەرکی تۆمارکردنیان دەگرێتە ئەستۆ لەگەڵ زەمینەسازی بۆ ئەوەی لە کاتی هەبوونی بودجە پاڵپشتی دارایی بۆ پرۆژەکانیان دەستەبەر بکات. ساڵی ٢٠١٣ ڕێککەوتنێک بە ناوی پەیمانی هاوبەشی و گەشەپێدان لە نێوان دە سەلاتە گشتییەکان و ڕێکخراوە ناحکومییەکان لە پەرلەمانی کوردستان پەسندکرا، کە بوو بە چوارچێوەیەکی یاسایی بۆ هەماهەنگیی نێوان ئەو دوو لایەنە. بەشێک لەو ڕێکخراوانە تایبەتمەندن بە پاڵپشتیی چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی و بەرزکردنەوەی هۆشیاریی سیاسی.

خاڵە لاوازەکان: هەندێک لەو ڕێکخراوانە لەژێر هەژموونی سیاسی و حزبەکاندا بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ هەڵسوکەوت دەکەن کە کاریگەریی نەرێنی لەسەر ڕۆڵیان بەجێدەهێڵێت. نەبوونی پسپۆڕی و لێهاتوویی تایبەت بەو بوارانەی هەندێ لەو ڕێکخراوانە کاری تێدا دەکەن بوونەتە خاڵێکی دیکەی لاواز. بەهۆی ئاسانی تۆمارکردنی ڕێکخراوەکان، ڕێکخراوەکان خۆیان بوونەتە کێشەی زۆری بەبێ ئەوەی ئەنجامی زۆریان هەبێ. سەرچاوەی داهات و داراییان ڕوون نییە و هەندێجار بۆ بەرژەوەندیی سیاسی بەکاردەهێندرێن. هەندێ لەو پاڵپشتییە داراییانەی لەڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان وەریدەگرن ڕوون نییە وبواری گەندەڵی دروست کردووە.

دەرفەتەکان: ئەم سێکتەرە چوارچێوەی یاسایی و دامەزراوەیی بۆ دا ندراوە کە دەرفەتە بۆ ئەوەی ئەو ڕێکخراوانە چالاکانە و بەدەستکراوەیی کار بکەن. بوونی ژمارەیەکی زۆری گەنج کە حەزیان لە کاری خۆبەخشی و ڕێکخراوەیی هەیە، سەرمایەی مرۆیی بۆ ئەم کەرتە زیاد دەکات. هەروەها بوونی ژمارەیەکی بەرچاوی ڕێکخراوی ناحکومیی ناوخۆیی دەکرێ ببێتە ئاسانکاری بۆ ئەوەی هەماهەنگی لە نێوانیان زیاد ببێ بۆ بەشداریکردنی کارا لە هەڵمەتەکانی نەهێشتنی گەندەڵی. ئەو دامەزراوانە دەتوانن سوود لە بوونی ئاژانسەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوە حکومی و ناحکومییە نێودەوڵەتییەکان وەربگرن کە لە بوارەکانی پێشخستنی دیموکراسی کار دەکەن، بۆ ئەوەی پاڵپشتیی دارایی بۆ پرۆژەکانیان بەدەستبهێنن، بە تایبەت لە بواری بەشدارییەکی کارا لە هەڵمەتەکانی بەرزکردنەوەی هۆشیاریی سیاسی بەرەنگاربوونەوە و خۆپارێزی لە گەندەڵی.

هەڕەشەکان: ڕێکخراوەکان وەکو کۆپی حزبە سیاسییەکان هەوڵ دەدەن لە هەموو بوارێکدا کارا بن و بە بڵاوی کار و باس لەسەر هەموو بابەتێک دەکەن، ئەمەش لە بەهای پسپۆڕێتی و خۆتەرخانکردن بۆ یەک سێکتەر و چالاکی کەمدەکاتەوە. بەشێکیان لە سەردەمێک ببوونە سەرچاوەی دەوڵەمەندبوونی هەندێ خەڵک و لە گەندەڵی تێوەگلاون، ئەمەش کاریگەریی خراپی لەسەر سومعەی کاری ڕێکخراوەیی داناوە. هەندێ لەو ڕێکخراوانە پاشکۆی حزبی سیاسین و زیاتر وەکو دامەزراوەی سێبەر کار دەکەن، بەمەش کارەکانیان دەچێتە ناو چوارچێوەی بەرنامەیەکی سیاسیی ئاراستەکراو.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

أ. چالاکترکردنی ڕۆڵی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ ئەوەی بەشدارییەکی کارا لە هاوپەیمانێتیی نیشتیمانیی نەهێشتنی گەندەڵی بکەن بە تایبەت لەڕێی هاندانی ڕێکخراوەکان تا لە بواری دیاریکراودا کار بکەن و لەو گشتگیرییە دوور بکەونەوە.

ب. بایه خدان به بەرزکردنەوەی کوالیتی کارکردن لەڕێی کردنەوەی خولی بەردەوامی ڕاهێنانی دەستەی بەڕێوەبردنی ڕێکخراوەکان.
ج. کاراکردنی بڕیاری پەرلەمانی کوردستان لە ساڵی ٢٠١٣ بۆ ئەوەی هەماهەنگیی نێوان ڕێکخراوەکان و دامەزراوە فەرمییەکان فراوانتر بێ.
د. بێلایەنکردنی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ ئەوەی دوو لە ئەجێندای سیاسیی دیاریکراو خزمەتی کۆمەڵگەی کوردستان بکەن.
ه. کاراکردنی زیاتری چاودێری سەر ڕێکخراوەکان لە لایەن دامەزراوە پەیوەندداره‌کان و بەسزاگەیاندنی ئەو بەرپرسانەی ڕێکخراوەکان کە لە کەیسەکانی گەندەڵی تێوەگلاون.
و. پۆلێنکردنی ساڵانەی ڕێکخراوەکان بۆ ئەوەی ئەوانەی چالاکترین و دەسپاکترین ڕێکخراون ڕێزیان لێبگیرێ و ئەوانەش چالاکییان نییە ڕێوشوێنی یاساییان بەرانبەر بگیرێتە بەر.
ز. جەختکردنەوە لە جێبەجێکردنی یاسای ڕێکخراوە ناحکومییەکان ژمارە (١) ساڵی ٢٠١١ بە تایبەت پەیوەست بە هەڵوەشاندنەوەی ئەو ڕێکخراوانەی لە بوارەکەی خۆیاندا کارا نین.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ	فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان و دەستەی دەسپاکی	پاڵپشتی ڕێکخراوەکان بۆ پرۆسەی چاکسازی	کۆبوونەوە و هەماهەنگیی نێوان لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ب	فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان و دەستەی دەسپاکی و دیوانی چاودێریی دارایی	بەرزکردنەوەی کوالیتی کارکردنی ڕێکخراوەکان	هەماهەنگیی نێوان لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	پەرلەمان و فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان و دەستەی دەسپاکی	زیادکردنی هەماهەنگی	کۆبوونەوە و چالاکی هاوبەشی نێوان لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
د	حزبە سیاسییەکان و دەستەی دەسپاکی و فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان	فرەیی سیاسی و دیموکراسیی ناوخۆیی	حزبەکان و وەزارەتی ناوخۆ	٢٠٢١-٢٠٢٥
ه	فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان، دەستەی دەسپاکی، دیوانی چاودێریی دارایی، و وەزارەتی ڕۆشنبیری	نەهێشتنی گەندەڵی لەناو ڕێکخراوەکان	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
و	فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان و دەستەی دەسپاکی	چالاککردنی ڕێکخراوە ناحکومییەکان لە ڕێگەی کێبڕکێ لە نێوانیان	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥
ز	فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان	چالاککردنی ڕێکخراوە ناحکومییەکان	چاودێری و هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

٢,٣ میدیا:

شرۆڤە: میدیا بە دەسەڵاتی چوارەم حساب دەکرێ. کاریگەری لەسەر سیاسەت و حوکمڕانی هەیە و ئەوانیش کاریگەری لەسەر میدیا بەجێدێڵن.

خاڵە بەهێزەکان: میدیا، کە لێرە بە هەموو جۆرەکانی بینراو و بیستراو و نووسراوی کاغەز و ئەلیکترۆنی و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەگوترێ، وەکو دەسەڵاتی چوارەم وێنا دەکرێ کە دەتوانێ ڕۆڵی کارا لە ئاشکراکردنی کەیسەکانی گەندەڵی و بەدواداچوون بۆ پرۆسەکانی دادبینی کەیسەکانی گەندەڵی و چۆنێتیی جێبەجێکردنی یاساکان بگێڕێ. لە کوردستان دامەزراوەی فرە و زۆری میدیا هەن کە بە یاسا بواری فراوانی ئازادی کارکردنیان بۆ دەستنیشان کراوە. ڕۆژنامەنووسان بە یاسا پارێزگاریان لێ کراوە و مەودایەکی فراوانی ئازادیی کاری میدیایی هەیە کە دەکرێ خزمەتی پاڵپشتی پرۆسەکانی چاکسازی بکات. فرەمینبەری میدیاکان دەکرێ بواری کێبڕکێ لەسەر ئەدای باش بە تایبەت لە بواری پاڵپشتی چاکسازی فراوانتر بکات.

خاڵە لاوازەکان: بەشێک لە میدیاکان سەر بە پارتە سیاسییەکان و ئەجێندای سیاسی بە سەر کارەکانیان زاڵە، ئەمەش کاریگەری لەسەر پەیامەکانیان دادەنێ. هەندێکی دیکە بە شێوەی نهێنی و ناراستەوخۆ سەر بە گروپی سیاسی جۆراوجۆرن کە ئامانجەکانیان بانگەشە بۆ ئەوان و دژایەتیکردنی نەیارەکانیانە، ئەمانە بە میدیای سێبەر ناسراون و ئەجێندایەکی سیاسیی ڕوخێنەر بە زمانێکی ئاست نزم پەیڕەو دەکەن، ئەمەش کاریگەریی خراپ بەسەر ئاشتیی کۆمەڵایەتی بەجێدەهێڵن. لاوازیی پیشەیی و پرۆفێشناڵی دەبێتە هۆی بڵاوکردنەوەی ڕاپۆرت و هەواڵ و پەیامی نەشیاو و هەندێجار نابەرپرسیار کە کار لە متمانەی خەڵک بە میدیا دەکات. لەو سەردەمەی ئێستادا، هەندێ لە دەزگاکانی میدیا و ڕۆژنامەنووسان تەنیا بۆ زیادکردنی ژمارەی سەردانیکار و لایک و کۆمێنت هەوڵی بەلاڕێدابردنی خەڵک دەدەن لەڕێی بڵاوکردنەوەی مانشێتی وروژێنەر و هەواڵی بێبنەما. ناشەفافیی سەرچاوەی داراییان، پەیامەکانیان دەخاتە ژێر پرسیارەوە. لە پاڵ هەموو ئەمانە، نەبوونی دامەزراوەیەکی تایبەتی وەکو ئەنجومەنی میدیا کە کاری ڕێکخستنی کاری میدیایی بێت لە کوردستان، لە خاڵە لاوازەکانی ئەم بوارەیە.

دەرفەتەکان: لەڕێی ئینتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێستادا میدیا بە ئاسانتر و بێ سانسۆر خۆی بە هەموو ماڵ و کونجێکدا دەکات، ئەمەش دەکرێ وەکو دەرفەت سەیر بکرێ تا کاریگەریی پەیامەکانی باشتر بگات. میدیا دەرفەتی باشی لە بەردەمە کە بتوانێ ڕۆڵێکی گرنگ لە نەهێشتنی گەندەڵی بگێڕێ لەڕێی ڕوونکردنەوەی دیوە خراپەکانی گەندەڵی و کاریگەریی بەسەر ژیانی گشتی. هەندێ لە میدیاکان خۆیان وەکو میدیای سەربەخۆ یان ئۆپۆزیسیۆن پیشاندەدەن، بەمەش دەتوانن زیاتر کاری میدیای بنکۆڵکاری Investigative بگێڕن بۆ بەدواداچوونی کەیسەکانی گەندەڵی.

هەڕەشەکان: دەستتێوەرانی حزبەکان لە میدیا، پەیامەکانی بە لاڕێدا دەبات و بەرنامە و ئاراستەی سیاسی تێکەڵ دەکات کە دەکرێ زیان لە ڕۆڵی میدیا لە بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی بدات. هەروەها دیارنەبوونی سەرچاوەی دارایی میدیاکان بواری ئەوە دەڕەخسێنێ کە دەستتێوەردان و ئاراستەکردن زیاتر بێ. هەندێ لە کەناڵەکانی میدیا بە ئامانج خەریکی ناشرینکردنی هەموو سیاسەت و بەرنامەیەکن بۆ ئەوەی هاوڵاتییان متمانەیان بە هیچ نەمێنێ. نەبوونی هیچ جۆرە ڕێکخستنێک بۆ میدیای نوێ، سۆسیال میدیا، دەرگای کردۆتەوە کە لەو پلاتفۆرمانە بە بێ بەڵگە هێرش بکرێتە سەر هەر کەسێک، هەر گروپ و حزب و سیاسەتێک.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

أ. دامەزراندنی ئەنجومەنی میدیا کە دەبێتە دامەزراوەیەکی سەربەخۆ وەکو دەستە سەربەخۆکان و ئەرکی بریتی دەبێ لە ڕێکخستنی کاروباری میدیا لە کوردستان بە هەمووجۆرەکانی.

ب. هەموارکردنی یاساکانی تایبەت بە تەلەفزیۆن و ڕادیۆ و کاروباری ڕۆژنامەوانی بە جۆرێک کە ببنە یەک یاسا و هەموو جۆرەکانی میدیا ڕێکبخەن.

ج. بەشداری پێکردنی میدیا وەکو یەکێک لە ئەندامە کاراکانی هاوپەیمانێتیی نیشتیمانیی بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی لە پاڵ دامەزراوەکانی دیکە.

د. ئەنجومەنی میدیا و وەزارەتی ڕۆشنبیری و فەرمانگەی میدیا و زانیاری ئەنجومەنی وەزیران کار بکەن بۆ ئەوەی میدیاکان ڕۆڵ لە کلتوورسازی دژە گەندەڵی بگێڕن. لەو ڕێگایەوە هانی میدیاکان بدرێت تا پەیامەکانی دەستەی دەسپاکی بێ بەرانبەر بڵاوبکەنەوە وەکو شێوەیەک لە شێوەکانی بەشداریکردنیان لە نەهێشتنی گەندەڵی لە کوردستان.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ	پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی هەرێمی کوردستان	ڕێکخستنی کاروباری میدیا	دامەزراندنی ئەنجومەن لەڕێی دەرچواندنی یاسا	٢٠٢١-٢٠٢٣
ب	پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی هەرێمی کوردستان	ڕێکخستنی کاروباری میدیا	پڕۆژە یاسا بۆ یەکخستنی یاساکان	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	دەستەی دەسپاکی	زیادکردنی هەماهەنگی و کاراکردنی ڕۆڵی میدیا	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت لەگەڵ میدیاکان	٢٠٢١-٢٠٢٥
د	دەستەی دەسپاکی، وەزارەتی ڕۆشنبیری، فەرمانگەی میدیا و زانیاری ئەنجومەنی وەزیران، ئەنجومەنی میدیا، کەناڵەکانی ڕاگەیاندن و میدیا	بەشدارییەکی کاراتری میدیا لە شەڕی گەندەڵی	هەماهەنگی لایەنی پاڵپشت	٢٠٢١-٢٠٢٥

٣.کەرتی تایبەت:

شرۆڤە: کەرتی تایبەت بە هاوبەشێکی سەرەکیی حکومەت دادەنرێت بۆ بوژاندنەوەی ئابووری هەرێم. بەشداری دەکات لە هەڵگرتنی هەندێ لەو فشارانەی لەسەر کەرتی گشتی هەن لەڕێی دابینکردنی هەلی کاری نوێ بۆ ئەوانەی دێنە بازاڕی کارەوە.

خاڵە بەهێزەکان: -کەمکردنەوەی فشاری کارگێری و دامەزراندن لەسەر حکومەت و کردنەوەی بواری نوێی زانستی و کارگێری کە لە توانای حکومەتدا نەبووە. سوڕانەوەی پارە و داهاتی هەرێم لە بازاڕی ناوخۆیی و بەرزکردنەوەی ئاستی کێبڕکێ و گەشەکردنی بازاری ئازاد و بوژاندنەوەی بازاڕ و بەرزکردنەوە ئاستی بژێوی لە وڵاتدا.

خاڵە لاوازەکان: نەبوونی چاودێری لەسەر کەرتی تایبەت لە بوارەکانی کارگێری و دارایی و زانستی کە کاریگەری لەسەر کواڵیتی پڕۆژەکان و نرخ و ئاستی زانستی هەیە. هەروەها بەهۆی نەبوونی چاودێرییەوە دەرفەتی هەلپەرستی و قۆرخکردنی خەڵک و بازاڕ هەیە. لە لایەکی دیکە تێکەڵکردنی سیاسەت و بازاڕ بە تایبەت لە لایەن هەندێ لە بەرپرسانی حکومی و حزبی کە لە پاڵ پۆستەکانیان بازرگانی دەکەن. ئەمەش وا دەکات کە ئەو بەرپرسانە فشار بکەن بۆ وەرگرتنی تەندەر و پڕۆژە، لە جێبەجێکردندا بکەونە دەرەوەی چاودێری. بەشێک لە کەرتی تایبەت خۆی لە باج دەدزێتەوە.

دەرفەت: یاسای وەبەرهێنان دەرفەتی باشی بۆ سەرمایەگوزاری ناوخۆیی و دەرەکی کردەوە. بەمە پارەیەکی زۆر هاتە ناو بازاڕ و پڕۆژەی جۆراوجۆر جێبەجێ کران. کەرتی تایبەت لە کوردستان بۆتە سێکتەرێکی دەوڵەمەند و دەتوانێ بە شداریکی کارا بێ لە بەرەوپێشبردنی کۆمەڵگە لەرێی ڕەخساندنی بوار و هەلی کاری زیاتر و جێبەجێکردنی پڕۆژەی کواڵیتی بەرز.

هەڕەشەکان: دەستتێوەردانی سیاسەت لە ئابووری و بازاڕ وەکو هەڕەشە لە سەر ڕۆڵی کەرتی تایبەت و کواڵیتی کارەکانیان و دەرفەتی گەندەڵی دەهێڵێتەوە. بەو هۆیەوە باج بە حکومەت نادرێ، دەرفەتی سپیکردنەوەی پارەی بەدەستهاتوو لە گەندەڵی دەمێنێتەوە.

ئامانجەکان و پلانی جێبەجێکردن

ئامانجەکان:

أ. یاسای دیوانی چاودێری دارایی هەموار بکرێتەوە بە شێوەیەک دیوان دەسەڵاتی چاودێریکردنی لەسەر پڕۆژەکانی وەبەرهێنان و کەرتی تایبەت هەبێت.

ب. جەختکردنەوە لە جێبەجێکردنی هەموو ئەو یاسا و ڕێنماییانەی کە پەیوەنددارن بە نەهێشتنی بەریەککەوتنی بەرژەوەندییەکان لە وەزیفەی گشتیدا.

ج. سیستەمی بانکی لە کوردستان چالاکتربێ بۆ ئەوەی مامەڵە و کارەکانی کەرتی تایبەت لەرێی سیستەمی بانکییەوە بکرێ.

د. پەیڕەوکردنی سیستەمی تەئمینی ناچاری و هەروەها بەیاساکارکردن لە کەرتی تایبەت باشتر ڕێکبخرێ بۆ ئەوەی کرێکار و کارمەندانی ئەو کەرتە مافەکانیان زامن بکرێ و فشار لەسەر کەرتی گشتی کەمبکرێتەوە.

پلانی جێبەجێکردن:

کۆد	لایەنی پاڵپشت	دەرکەوتەکان	میتۆد	کاتی جێبەجێکردن
آ	پەرلەمانی کوردستان و دیوانی چاودێریی دارایی	فەراهەمکردنی شەفافیەت و نەهێشتنی دەرفەتی گەندەڵی	پڕۆژە یاسا، یان هەمواركردنی یاسای تایبەتمەند	٢٠٢١-٢٠٢٢
ب	پەرلەمانی کوردستان، دیوانی چاودێریی دارایی، دەستەی دەسپاکی	ڕێگریکردنی لە بەریەککەوتنی بەرژەوەندی کە فۆرمێکە لە گەندەڵیی سیاسی	کاراکردنی یاسا بەرکارەکان	٢٠٢١-٢٠٢٥
ج	پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان و کەرتی تایبەت	شەفافیەت، کارئاسانی بۆ پڕۆژەکان، کەمکردنەوەی بە کارهێنانی کاش کە دەرفەت بۆ گەندەڵی و سپیکردنەوەی پارە زیاتر دەکات.	ئاسانکاریی یاسایی و دامودەزگایی بۆ ئەوەی سیستمی بانکی پەرەی پێ بدرێت	٢٠٢١-٢٠٢٥
د	پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان	کەمکردنەوەی فشار لە سەر کەرتی گشتی، پاراستنی مافی کرێکاران لە کەرتی تایبەت	هەمواركردنی یاسای کار، ئاسانکاری بۆ ئەوەی فەرمانبەران لە کەرتی گشتی بڕۆنە کەرتی تایبەت	٢٠٢١-٢٠٢٥

وەزارەتی دارایی و ئابووری

ژمارە: ٧٩٥ لە ٢٠٢٢/١/١٩

پاڵپشت بە ماددەی هەشتەم لە یاسای پێناسەی گومرگی هەرێمی کوردستان ژمارە (٢١)ی ساڵی ١٩٩٣، ماددەی دەیەم لە یاسای پێناسەی گومرگی سیستەمی هەماهەنگی جیهانی ژمارە (٢٢)ی ساڵی ٢٠١٠ی هەموارکراو، ماددەی (٢٧٠/ سێیەم) لە یا سای گومرگی ژمارە (٢٣)ی ساڵی ١٩٨٤ی هەموارکراو، بڕیاری ئەنجومەنی وەزیرانی عێراقی فیدراڵ ژمارە (١٣)ی ساڵی ٢٠١٩ ، بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە و لە پێناوی ئاسانکاری بۆ کاروباری گومرگی بڕیارماندا بە هەموارکردنەوەی ڕێنمایی گومرگی ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠٢٠ .

هەمواری یەکەمی ڕێنمایی گشتی گومرگی هەرێمی کوردستان ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠٢٠

ماددەی (١): ئەم بەش و بڕگانەی خوارەوە هەموار دەکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە:-

- **بەشی یەکەم**/زنجیرە (٢٠) ووشەی (گشتی) لابرێت و لە شوێنی ئەو ووشەی (بەڕێوەبەری) دابنرێت,دواتر ڕستەکە وەک خۆی بمێنێت تا کۆتایی .
- **بەشی دووەم/** خاڵی چوارەم/ دەستەواژەی ماددەی (پێنجەم و شەشەم) بگۆردرێت و بەم شێوەیەی لێ بکرێت (ماددەی پێنجەم/ بڕگەکانی (پێنجەم و شەشەم).
- وە لە هەمان خاڵ دەستەواژەی/ ماددەکانی (دەیەم و یانزەم) بگۆردرێت و بەم شێوەیەی لێ بکرێت (ماددەی/ حەڤدەم).
- بەشی دووەم/خاڵی چوارەم/ زنجیرە (٤) لە دوای ووشەی (زیاتر نەبێت) رستەکە تا کۆتایی لابرێت.
- **بەشی سێ یەم/** خاڵی سێیەم/ زنجیرە (٩) ئەم دەستەواژەیە زیاد بکرێت (لایتی لێزەری).
- **بەشی چوارەم** /خاڵی (٥) بڕگەکانی (أ-ب-ج-د-ه) هێمای (%) لەسەر ژمارەکان لابرێت ,سەبارەت بە بڕگەکانی باجی دەرامەت ڕێژەکە لە ڕەسم بگۆڕدرێت بۆ بەها .
- لە بەشی چوارەم /خاڵی (٥) بڕگەی (ج) بەم شێوەیەی لێ بکرێت (کرێی پشکنین (١٠) دە دۆلار وەربگیرێت بۆ هەر بڕێک لەگەڵ پولی دارایی و بەهایی فۆڕم .
- بەشی چوارەم/ خاڵی (٥) لە دوای بڕگەی (ز) بڕگەی (ح) زیاد بکرێت بەم شێوەیە (کرێی پشکنین بۆ (١) یەک کغم/کیلوغرام بەردی گران بە ها و الماس لە کاتی بردنە دەرەوەی (٦٠) شەست دۆلار وەربگیرێت لەگەڵ پولی دارایی و بەهای فۆرم .
- لە بە شی چوارەم/ خاڵی (٦) لەدوای وو شەی (زێڕ)ئەم دە ستەواژەیە زیاد بکرێت (زیوو بەردی گران بەهاو الماس) دواتر ڕستەکە وەک خۆی بمێنێت تا کۆتایی.
- **بەشی پێنجەم**/خاڵی سێیەم/بڕگەی (٤) دەستەواژەی سەرووی (٣) سێ تەن بکرێت بە(٤) چوار تەن
- لە بەشی پێنجەم/خاڵی (هەشتەم) زنجیرە (٧) ووشەی (لاشەی) لابرێت , دوای ووشەی (ئامێرانەی) ووشەی (لاشەو) زیاد بکریت دواتر ڕستەکە وەک خۆی بمێنێت.

- بەشــی پێنجەم/خاڵی نۆیەم /زنجیرە (٩/أ) دوای ووشــەی (بەمەرجێک) ئەم دەســتەواژەیە زیاد بکرێت (دەبێت بە انشائی بمێنێتەوە) دواتر ڕستەکە تا کۆتایی ڕەش بکرێتەوە .
- بەشــی پێنجەم/ خــاڵی نۆیەم/ زنجیرە (١٠) لە خشــتەی بەهــای ئۆتۆمبێلەکــانی خوار مۆدیلی ڕێگەپێدراو خاڵێکی تر زیاد بکرێت واتە بکرێت بە زنجیرە (١١) و ئەم دەســتەواژەیە زیادبکریت (ئۆتۆمبێلی بارهەڵگر و ئامێری بیناسازی و کشتوکاڵی) وە بە لیژنە بەهای بۆ دیاری بکرێت.
- لەبەشــی پێنجەم/ خاڵی (نۆیەم) زینجیرە (١٤) دەســتەواژەی (ڕێگایان پێ نادرێت بۆ ناو هەرێم) لابرێت لە شوێنەکەی ئەم دەستەواژەیە دابنرێت (پێویستە پلۆمی گومرگی لێ بدرێت).
- بە شی پێنجەم/ خاڵی نۆیەم/زنجیرەی (١٥) لە دوای وو شەی (دیاری کراوە) ئەم دە ستەواژەیە زیاد بکرێت (ڕەسمی گومرگی لێ وەربگیرێت) دواتر ڕستەکە وەک خۆی بمێنێت تا کۆتایی.
- بەشــی پێنجەم/ خاڵی چواردە/ دوای ووشــەی (هەڵە) دەســتەواژەی (ژمارەی لاشــەیان لەگەڵ) لابرێت دواتر ڕستەکە وەک خۆی بمێنێت تا کۆتایی.
- بەشی پێنجەم/خاڵی بیست و یەک/ بڕگەی (١٥) ووشەی (کەفالەت) بگۆردریت بە (بەڵێن نامە).
- بەشــی پێنجەم/خاڵی بیســت و چوار/لە کۆتایی ڕســتەکە ئەم دەســتەواژەیە زیاد بکرێت (ڕێژەی ٢٥%ی وەک سزا لێ وەربگیرێت) .
- بە شی پێنجەم/ خاڵی سی و سێ/ لە کۆتایی ڕ ستەکە ئەم دە ستەواژەیە زیاد بکرێت بەم شێوەیە ،ئەگەرلەحاڵەتێکدا پێویست بوو بە لێخوڕین هاوردەی بکات دەبێت :-
- کیلۆمەتر سفر بوو پێویستی بە ڕەزامەندی وەزارەتی ناوخۆ هەیە .
- کیلۆمەتر سفر نەبوو پێویستی بە ڕەزامەندی بەڕێوبەرایەتی گشتی گومرگ هەیە .
- بەشــی پێنجەم/ خاڵی ســی و پێنج/زنجیرە (٦) لە کۆتایی ڕســتەکە ئەم دەســتەوەژایە زیاد بکرێت (لەو وولاتانەی کە ساڵیانە دەدەن).
- بەشی پێنجەم/ خاڵی چل و چوار/لە دوای ووشەی سلێمانی ووشەی (هەڵەبجە) زیاد بکرێت , دواتر ڕستەکە وەک خۆی بمێنێت تا کۆتایی .
- **بەشی شەشەم/**خاڵی چوارەم/ بڕگەی أ- لە خشتەی جۆری سەرپێچی گومرگی زنجیرە (١١) لابرێت.
- بەشی شەشەم/ خاڵی چوارەم بڕگەی-أ- لە خشتەکەدا دواهەمین ژمارە (١٣) بکرێت بە (١٤) .
- بە شی یەکەم/رێ سای گ شتی خاڵی ٣٠/بڕگەی(٥) بکرێت بە (پا صی گە شتیاری عیراقی بۆ دەرەوەی هەرێم) و کرێی پشکنین لە (١٠) دە دۆلار بکرێت بە (٢٠) بیست دۆلار.
- بڕگەی (٧) ووشــەی پاص زیاد بکرێت و بکرێت بە (ئۆتۆمبێل و پاصــی گەشــتیاری چوون بۆ دەرەوەی هەرێم).
- بڕگەی (٩) ووشەی پاص زیاد بکرێت و بکرێت بە (ئۆتۆمبێل و پاصی گەشتیاری عیراقی گەڕانەوەی بۆ ناو هەرێم).

- **بەشی یانزە**/سێ یەم/بڕگەی (ت) زیادبکرێت (دەبێت شارەزایی هەبێت لە کۆمپیوتەر بە تایبەت بەرنامەی مایکرۆسۆفت وۆرد).
- بەشی یانزە/چوارەم/بڕگەی (ت) زیادبکرێت (دەبێت شارەزایی هەبێت لە کۆمپیوتەر بە تایبەت بەرنامەی مایکرۆسۆفت وۆرد).
- بەشی یانزە/هەشتەم/بڕگەی (٤) لابرێت.
- بەشی دوانزە/زنجیرەی (١٩)لابرێت.کە تایبەتە بەهەناردەکردنی بەردی گزۆزی، لەبەر ئەوەی قەدەغەکراوە.
- **بەشی دوانزە**/ لەخشتەکەدا بابەتی (ئۆکسیدی زینک) زیاد بکرێت بە بەهای (٦٠٠،٠٠٠)شەش سەد هەزار دینار بەرێژەی (١٠%) وەربگیرێت.
- بەشی دوانزە/بڕگەیەکی نوێ تایبەت بە هەناردەکردنی (مافور و فەرشی دەستکردی بەکارهاتوو) زیاد بکرێت ،بۆ یەک کیلۆگرام بەها (٢)دوو دۆلار بەرێژەی (١٠%) وەربگیرێت.
- بەشی دوانزە/زنجیرەی (١١)لە خشتەکەدا (پێستەی خۆشکراوی تەواو یان نیمچە خۆشکراو) کە مۆڵەتی پیشەسازی هەیە بەهاکەی لە (١،٥٠٠،٠٠٠) یەک ملیۆن و پێنج سەد هەزار دینار بکرێت بە (١،٠٠٠،٠٠٠) یەک ملیۆن دینار و رێژەکەی لە (٨%) بکرێت بە (٥%).
- بەشی دوانزە/زنجیرەی (١٢) لە خشتەکەدا (پێستەی خۆشکراوی تەواو یان نیمچە خۆشکراو) کە مۆڵەتی پیشەسازی نییە بەهاکەی لە (١،٥٠٠،٠٠٠) یەک ملیۆن و پێنج سەد هەزار دینار بکرێت بە (١،٠٠٠،٠٠٠) یەک ملیۆن دینار بە رێژەی (١٠%) .
- بەشی دوانزە/بڕگەیەکی نوێ تایبەت بە هە ناردەکردنی (رۆنی مەکینە و ئامێرە کان (پیس یان پوختەکراو)) زیاد بکرێت ، بۆ (١) یەک تەن بەها (١٣٠) سەد و سی دۆلار بەرێژەی (١٠%) وەربگیرێت.
- بەشی دوانزە/زنجیرە (٢)/بڕگەیەکی نوێ تایبەت بە هەناردەکردنی (کۆنە خەریتەی ئامێرە کارەبایی و ئەلیکترۆنیەکان) لە خشتەکە زیاد بکرێت بەبەهای (٣،٠٠٠،٠٠٠) سێ ملیۆن دینار بەرێژەی (١٠%) بۆ یەک تەن .
- بەشی دوانزە/زنجیرە (١٨)/بڕگەیەکی نوێ تایبەت بە هە ناردەکردنی (خۆڵی پاشماوەی فلتەری کارگەی ئاسن)) لە خشتەکە زیاد بکرێت بە بەهای (١٠٠) سەد دۆلار بەریژەی (٥%) بۆ یەک تەن.
- بەشی دوانزە/ بڕگەیەکی نوێ تایبەت بە هەناردەکردنی (کانزای زینک) لە خشتەکە زیاد بکرێت بە بەهای بەبەهای (٣،٠٠٠،٠٠٠) سێ ملیۆن دینار بەرێژەی (١٠%) بۆ یەک تەن .

ماددەی(٢):ئەم رێنمایە جێبەجێ دەکرێت لەرۆژی دەرچوونیەوە وە لەرۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) بڵاو دەکرێتەوە.

ئاوات جەناب نوری

وەزیری دارایی و ئابووری

وەزارەتی دارایی و ئابووری

ژمارە: ١٠١٢ لە ٢٠٢٢/١/٢٤

پاڵپشت بە ماددەی (٥) لە یاسای گومرگی ژمارە (٢٣)ی ساڵی ١٩٨٤ی هەموارکراو، بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە بڕیارماندا بە :-

بڕیاری گومرگی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٢٢

١- دامەزراندنی بنکەی گومرگی بەناوی (بنکەی گومرگی تیلەکۆ) لە مەرزی تیلەکۆ بۆ ئەنجام دانی هەڵس و کەوتی گومرگی و پێویست بۆ ئالوگۆری بازرگانی .

٢- دەسەڵاتەکانی بنکەکە بەپێی ماددەکانی (٦ – ٧) و بە لەبەر چاوگرتنی بەندەکانی ماددەی (٦٣)ی یاسایی گومرگی دیاری دەکرێت .

٣- بنکەکە لە ڕووی ئیداری و داراییەوە دەبەسترێتەوە بە بەڕێوەبەرایەتی گومرگی گەرمیانەوە .

٤- ئەم بڕیارە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت .

ئاوات جەناب نوری
وەزیری دارایی و ئابووری

وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی

بەیانی ژمارە (١١)ی ساڵی ٢٠٢١

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێماندراوە لە ماددەی (٧)ی بڕگەی (٢) لە یاسای وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ژمارە (١٢)ی ساڵی ٢٠٠٧ ، بڕیارماندا بە:-

- هێنانەکایەی (أستحداث) کردنی هۆبەی تۆری پاراستنی کۆمەڵایەتی لە (زاخۆ،ئاکرێ،ئامێدی،شێخان،سێمێل) سەر بە بەڕێوەبەرایەتی چاودێری و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی قەزاکان بە مەبەستی ڕاپەراندنی سەرجەم کارەکانی کەمئەندامان لە رووی داتا و دۆسیەی تایبەت و بەدواداچوونی کارەکانیان.

- ئەم بەیانە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) کاری پێ دەکرێت.

بەیانی ژمارە (١٢)ی ساڵی ٢٠٢١

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێماندراوە لە ماددەی (٧)ی بڕگەی (٢) لە یاسای وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ژمارە (١٢)ی ساڵی ٢٠٠٧ ، بڕیارماندا بە:-

- هێنانە کایەی (أستحداث) کردنی هۆبەی (ڕاگە یا ندن) سەر بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کارو دەستەبەری کۆمەڵایەتی / بەڕێوەبەرایەتی دەستەبەری کۆمەڵایەتی (هەولێر – سلێمانی – دهۆک) ئەم بەیانە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) کاری پێ دەکرێت.

کوێستان محمد عبدالله
وەزیری کار و کاروباری کۆمەڵایەتی

وەزارەتی تەندروستی

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێماندراوە لە ماددەی (شەشەم / بڕگەی دووەم) لەیاسای وەزارەتی تەندروستی ژمارە (١٥)ی ساڵی ٢٠٠٧ بڕیارماندا بە :-

بيان رقم (١) لسنة ٢٠٢٢

استناداً للمادة (السادسة / فقرة ٢) في قانون وزارة الصحة في اقليم كوردستان رقم (١٥) لسنة ٢٠٠٧ و لمقتضيات المصلحة العامة و حسب برنامج وزارتنا لتقديم افضل الخدمات الصحية للمجتمع في اقليم كوردستان – العراق قررنا :

فتح (منفذ صرف) للادوية البايولوجية لمرضي الصدفية في كل من :

١- مستشفى رزگاری التعليمي في اربيل
٢- مستشفى ئازادی التعليمي في دهۆك
٣- مستشفى شهيد هيمن التعليمى في السليمانية

بەیانی ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٢

- کردنەوەی (بەڕێوەبەرایەتی گشتی تەندروستی سۆران) لە سنوری ئیدارەی سەربەخۆی سۆران .
- ئەم بەیانە جێبەجێ دەکرێت لە ڕۆژی دەرچوونییەوە ڕێکەوتی ٢٠٢٢/١/٦.

بەیانی ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٢٢

- کردنەوەی (بەڕێوەبەرایەتی گشتی تەندروستی زاخۆ) لە سنوری ئیدارەی سەربەخۆی زاخۆ .
- ئەم بەیانە جێبەجێ دەکرێت لە ڕۆژی دەرچوونییەوە ڕێکەوتی ٢٠٢٢/١/٦.

بەیانی ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٢٢

- کردنەوەی (هۆبەی یاسایی) لە بەڕێوەبەرایەتی خۆپاراستنی تەندروستی سلێمانی .
- ئەم بەیانە جێبەجێ دەکرێت لە ڕۆژی دەرچوونییەوە ڕێکەوتی ٢٠٢٢/١/١١.

د. سامان حسین بەرزنجی
وەزیری تەندروستی

جمهورية العراق
اقليم كوردستان
الرئيس

قرار
رقم (٣) لسنة ٢٠٢٢

وفقا للصلاحيات الممنوحة لنا في الفقرة (اولا) من المادة (العاشرة) لقانون رئاسة إقليم كوردستان رقم (١) لسنة ٢٠٠٥ المعدل، وبناء على ما شرعه برلمان كوردستان في جلسته الاعتيادية المرقم (٩) بتاريخ ٢٠٢١\١٢\١، قررنا إصدار:

القانون رقم (١٨) لسنة ٢٠٢١
قانون الشركات الأمنية الخاصة في إقليم كوردستان - العراق

المادة (١):

يقصد بالمصطلحات والتعابير الآتية لأغراض أحكام هذا القانون المعاني المبينة إزاءها:

أولاً: **الإقليم**: إقليم كوردستان - العراق.

ثانياً: **الوزارة**: وزارة الداخلية في الإقليم.

ثالثاً: **الوزير**: وزير الداخلية في الإقليم.

رابعاً: **المديرية**: مديرية الشركات الأمنية الخاصة في الوزارة.

خامساً: **الدائرة القانونية**: الدائرة القانونية في الوزارة.

سادساً: **الشركة**: الشركة الأمنية الخاصة المؤسسة في الإقليم أو فرع شركة أجنبية مسجلة في الإقليم بموجب قانون الشركات العراقي رقم (٢١) لسنة ١٩٩٧ المعدل النافذ في الإقليم، والمجازة بموجب أحكام هذا القانون.

سابعاً: **المنتسب**: الشخص الذي يمارس عملا أمنيا في الشركة بموجب عقد مصدق من قبل الدائرة القانونية.

ثامناً: **كلب الحراسة**: الكلب الذي يستخدم في أعمال الحراسة والأمن.

تاسعاً: **الإجازة**: ترخيص عمل الشركة الأمنية الخاصة من قبل الوزارة بموجب أحكام هذا القانون.

المادة (٢):

يهدف هذا القانون إلى تنظيم:

أولاً: إجراءات منح الإجازة للشركات في الإقليم.

ثانياً: عمل الشركات لأداء مهامها وحماية أرواح وأموال الأشخاص في إطار القوانين النافذة في الإقليم.

ثالثاً: مراقبة وتفتيش ومتابعة أعمال الشركات لضمان تقيدها بالقوانين والتعليمات.

رابعاً: الرسوم والضمانات التي تلتزم الشركات بتقديمها، والعقوبات التي تفرض عند مخالفتها.

المادة (٣):

أولاً: لا يجوز تأسيس شركة أمنية أو تسجيل فرع شركة أمنية أجنبية في الإقليم إلا بعد موافقة الوزارة وعدم ممانعة مجلس الآسايش.

ثانياً: لا يجوز لأية شركة تقديم الخدمات الأمنية إلا بعد الحصول على الإجازة.

المادة (٤):

يقدم طلب الحصول على الإجازة إلى الوزارة وفقا للشروط الآتية:

أولاً: إذا كانت الشركة وطنية، يجب أن يرفق مع الطلب ما يأتي:

١- شهادة التأسيس على أن يكون مذكورا فيها غرض الشركة.

٢- أسماء مؤسسيها.

٣- اسم المدير المفوض و أعضاء مجلس الإدارة في الشركة المساهمة.

٤- سند عقار يصلح مقرا للشركة.

٥- قائمة بأسماء وعدد وأنواع الأسلحة والمعدات العسكرية التي تحتاجها الشركة مع مصادر تجهيزها.

٦- قائمة بأسماء وأنواع المركبات التي تملكها الشركة أو تحتاجها مع تحديد كيفية الحصول عليها.

٧- قائمة بأسماء وأنواع أجهزة الاتصالات اللاسلكية وموجات استخدامها مع كيفية الحصول على هذه الأجهزة وخصائصها.

٨- شهادة إيداع تأمين نقدي لدى أحد المصارف الحكومية في الإقليم كضمان لصالح الوزارة بمبلغ (٢٥٠،٠٠٠،٠٠٠) مائتين وخمسين مليون دينار.

ثانياً: إذا كانت فرعا لشركة أجنبية يجب أن يرفق مع الطلب ما يأتي:

١- شهادة تسجيل فرع الشركة لدى المديرية العامة لتسجيل الشركات في الإقليم.

٢- نسخة من عقد التأسيس والنظام الداخلي لشركة الأم أو ما يقوم مقامهما.

٣- نسخة من شهادة تسجيل فرع الشركة في أي دولة سجل فيها.

٤- قائمة بأسماء أعضاء إدارة الشركة وجنسية كل منهم وأسماء الأشخاص المخولين بالتوقيع عنها.

٥- نسخة من كتاب تخويل مدير الفرع في العراق والمقيم فيه فعلا صادرة عن إدارة الشركة مع نموذج توقيعه.

٦- نسخة من اخر حسابات ختامية للشركة مع نسختين من تقرير مجلس الإدارة أو الهيئة العامة المرفق أو الملحق بهذه الحسابات.

٧- عدد الأسلحة التي تحتاجها الشركة وأنواعها وأرقامها والأعتدة ومنشئها.

٨- عدد المركبات وأنواعها ومنشئها وأرقام لوحات تسجيلها، على أن تسجل باسم الشركة في دوائر المرور المختصة.

٩- بيان بالأجهزة اللا سلكية يتضمن أنواعها وأرقامها التسلسلية ومنا شئها وموا صفاتها الفنية الأخرى على أن تكون مخصصة للاتصال فقط وتخضع للفحص الدقيق من قبل الوزارة.

١٠-شــهادة إيداع تأمين نقدي لدى أحد المصــارف الحكومية في الإقليم كضــمان لصــالح الوزارة بمبلغ (٥٠٠،٠٠٠،٠٠٠) خمسمائة مليون دينار عراقي.

ثالثا: يجب أن تكون الوثائق المنصوص عليها في البنود (٢، ٣، ٤، ٥، ٦) من الفقرة (ثانيا) من هذه المادة مصدقة في موطن الشركة.

المادة (٥):

أولاً: على الوزارة البت في طلب منح الإجازة خلال مدة (٦٠) ستين يوما من تأريخ تسلمه.

ثانياً: في حالة رفض الطلب، يجب أن يكون قرار الرفض تحريريا ومســببا، ويبلغ به طالب الإجازة خلال مدة لا تزيد على (١٥) خمس عشرة يوما من تأريخ صدور القرار.

ثالثاً: لطالب الإجازة تقديم طلب جديد عند انتفاء سبب الرفض.

رابعاً: إذا وافقت الوزارة على الطلب يتوجب عليها تبليغ طالب الإجازة بهذه الموافقة، للالتزام بدفع رســوم الإجازة المحددة الواردة في الجدول الملحق بهذا القانون، على أن يســددها خلال مدة لا تزيد على (٣٠) ثلاثين يوما من تأريخ تبليغه بالموافقة، وعند تخلفه عن دفع الرســم خلال المدة المحددة دون عذر مشروع يعد قرار منح الإجازة لاغيا.

المادة (٦):

أولاً: تمنح الإجازة وفق المادتين (٤) و(٥) من هذا القانون لمدة سنة واحدة.

ثانياً: تجدد إجازة الشركة وفقا للشروط الآتية:

١- تقديم طلب تحريري من قبل المدير المفوض للشركة يوجه إلى الوزير عن طريق المديرية قبل (٣٠) ثلاثين يوما من انتهاء الإجازة.

٢- تقديم تأييد من المديرية العامة لتسجيل الشركات تؤيد فيه استمرار الشركة في عملها.

٣- تقديم صورة من عقود الشركة خلال مدة عملها.

٤- شهادة براءة الذمة من مديريات الضريبة المختصة.

٥- دفع رسوم التجديد المحددة بموجب الجدول الملحق بهذا القانون.

المادة (٧):

تلتزم الشركة بما يأتي:

أولاً: تهيئة مشــاجب نظامية لأســلحتها ومخازن لمعداتها وأعتدتها وســاحات لمركباتها خارج المناطق السكنية.

ثانياً: تأسيس قاعدة بيانات لجميع نشـاطات الشـركة وجميع المعلومات المتعلقة بمنتسـبيها والعاملين لديها والمركبات والأسلحة والأعتدة والمعدات.

ثالثاً: تنظيم أضابير لجميع منتسبيها والعاملين لديها تتضمن بيانات عن كل واحد منهم.

رابعاً: مسك الدفاتر التجارية المقررة قانونا، على الوجه الذي ينظم السجلات الآتية:

١- سجل الأسلحة ومعدات الشركة الأخرى وكيفية إخراج واستخدام الأسلحة.

٢- سجل حركات ومرور منتسبي الشركة ومركباتها.

٣- أية سجلات أخرى تطلبها الوزارة.

خامساً: تزويد الوزارة ببيانات عن المركبات المصفحة التي تمتلكها أو تستخدمها الشركة.

سادساً: الحصول على الموافقة المسبقة من الوزارة قبل التعاقد مع أي شخص أو جهة، ومن ثم تزويد الوزارة بنسخة من العقد خلال مدة لا تتجاوز (١٥) خمس عشرة يوما من تأريخ إبرامه.

سابعاً: أن لا تقل نسبة المواطنين المقيمين في الإقليم عن (٩٠%) تسعين من المائة من منتسبيها إذا كانت الشركة وطنية وعن (٧٠%) سبعين من المائة من منتسبيها إذا كانت فرعا لشركة أجنبية.

ثامناً: الامتناع عن تعيين أي منتسب دون موافقة الوزارة.

تاسعاً: إلزام منتسبيها بارتداء الزي الخاص بالشركة والمحدد من قبل الوزارة، وعليها علامة أو شارة الشركة وعلم كوردستان، على أن لا يكون زي منتسبي الشركة مشابها لزي القوات الأمنية وقوات البيشمركة.

عاشراً: تسليم منتسبيها لأسلحتهم وأعتدتهم إلى مخزن الشركة بعد انتهاء أي واجب.

حادي عشر: إبلاغ الوزارة ودوائر آسايش المحافظات عن أية جريمة تقع ضمن حدود عمل الشركة أو يشتبه في وقوعها.

ثاني عشر: الامتناع عن استخدام القوة ضد أي شخص أو مجموعة أشخاص فيما عدا حالة الدفاع الشرعي بموجب أحكام قانون العقوبات العراقي رقم (١١١) لسنة ١٩٦٩ المعدل النافذ أو أي قانون آخر يحل محله والقوانين الأخرى ذات الصلة.

ثالث عشر: التأمين ضد المخاطر الناجمة عن نشاطاتها لدى شركة تأمين معتمدة في الإقليم.

رابع عشر: تسديد الرسوم المترتبة عليها بموجب الجدول الملحق بهذا القانون.

خامس عشر: إصدار هوية المنتسبين في الوزارة وتجديدها سنويا.

سادس عشر: إصدار هوية حمل السلاح للمنتسبين في الوزارة وتجديدها سنويا.

سابع عشر: إصدار بطاقة استخدام مركبات الشركة في الوزارة وتجديدها سنويا.

المادة (٨):

يحظر على الشركة القيام بالأفعال الآتية:

أولاً: ممارسة أي نشاط خارج إطار تقديم الخدمات الأمنية.

ثانياً: استخدام الأسلحة والأعتدة وأجهزة الاتصالات فيما عدا المجالات المسموح بها.

ثالثاً: استخدام أسلحة ومركبات الشركة خارج الأماكن المحددة لها.

رابعاً: تملك أو استخدام أية مركبة مصفحة ما لم تكن قد تم إدخالها إلى الإقليم بموافقة الوزارة إذا كانت مستوردة، أو تم تصفيحها داخل الإقليم في معامل مجازة من قبل الوزارة.

خامساً: حيازة أو خزن الأسلحة النارية غير المرخص بها والأسلحة الحربية و المواد القابلة للانفجار أو المفرقعات والتعامل بها.

سادساً: القيام بأي نشاط يشكل تهديدا على أمن و استقرار الإقليم أو وحدة شعبه و أراضيه.

سابعاً: إقامة أي تنظيم عسكري أو غير عسكري.

ثامناً: القيام بأي عمل من شأنه التدخل في الشؤون الداخلية لأية دولة أخرى أو المساس بمصالحها.

تاسعاً: القيام بأي عمل من شأنه الاعتداء على حقوق وحريات مواطني الإقليم والمقيمين فيه.

عاشراً: امتلاك الأسلحة التي يزيد عيار طلقاتها على (٧،٦٢) ملم فيما عدا المسدسات التي لا يزيد عيار طلقاتها على (٩) تسعة ملم.

حادي عشر: امتلاك أو استخدام الأسلحة الكاتمة.

ثاني عشر: نقل الأسلحة والأعتدة والمعدات العسكرية من مكان إلى آخر دون الموافقة المسبقة من الوزارة.

ثالث عشر: نقل أي معلومات متعلقة بأمن الإقليم.

المادة(٩): يشترط في المنتسب ما يأتي:

أولاً: إذا كان عراقيا:

١- أن يكون مقيما في الإقليم.

٢- أن لا يقل عمره عن (٢١) إحدى وعشرين سنة ولا يزيد على (٥٠) خمسين سنة.

٣- أن يكون له القدرة على القراءة والكتابة.

٤- أن يجتاز الفحص الصحي بموجب تقرير من لجنة طبية مختصة في وزارة الصحة وبالشروط الصحية التي تحددها الوزارة.

٥- أن يكون قد اجتاز دورات معهد التطوير الأمني والإداري وتكنولوجيا المعلومات في الوزارة بنجاح.

٦- أن يكون حسن السيرة وغير محكوم بجناية أو جنحة مخلة بالشرف.

٧- أن لا يكون موظفا حكوميا، سواء في الخدمة المدنية أو العسكرية، بصورة دائمية أو بعقد.

٨- أن يقدم كفالة شخصية كتأمين بمبلغ (٣،٠٠٠،٠٠٠) ثلاثة ملايين دينار عراقي إلى الوزارة، أو قيد هذا المبلغ على حساب الوزارة.

٩- أن يكون حاصلا على موافقة الجهات الأمنية على تعيينه.

١٠-أن يكون مضمونا بموجب القوانين النافذة في الإقليم.

١١-أن يجتاز الدورات التدريبية التي تنظم وتنفذ من قبل الوزارة.

ثانياً: إذا كان أجنبيا:

١- أن يحصل على موافقة الوزارة.

٢- تقديم كفالة شخصية كتأمين بمبلغ (٧،٠٠٠،٠٠٠) سبعة ملايين دينار عراقي إلى الوزارة، أو قيد هذا المبلغ على حساب الوزارة.

٣- تقديم تعهد من مدير فرع الشركة بإحضار المنتسب أمام السلطات المختصة عند طلبها ومسؤولية الشركة على وجه التضامن عن الأفعال التي يرتكبه في الإقليم.

المادة (١٠):

للشركة استخدام كلاب الحراسة وفقا للشروط الآتية:

أولاً: تحديد أنواعها وعددها.

ثانياً: أن يكون مدربا ومعه شهادة التدريب.

ثالثاً: أن يكون معه جواز السفر ووثيقة الملكية ومصدر استيراده إذا كان مستوردا.

رابعاً: إعداد مكان خاص لتربيته.

المادة (١١):

عند إخلال الشركة بأحكام المادتين (٧) و(٨) من هذا القانون، للوزير اتخاذ الإجراءات وفرض العقوبات الآتية:

أولاً: وقف نشاط الشركة لمدة مؤقتة.

ثانياً: إلغاء الإجازة.

ثالثاً: مصادرة مبلغ التأمين كلا أو جزءا حسب جسامة الإخلال وآثاره.

رابعاً: فرض غرامة مقدارها (١٠٠،٠٠٠) مائة ألف دينار عن كل يوم تأخير على تجديد الإجازة.

خامساً: فرض غرامة مقدارها (٢٥،٠٠٠) خمسة وعشرين ألف دينار عن كل يوم تأخير في تجديد هويات المنتسبين وحمل السلاح وبطاقات المركبات.

المادة (١٢):

أولاً: عند إلغاء إجازة الشركة بصورة نهائية أو تصفية الشركة لأي سبب كان، على الشركة إرجاع جميع إجازات الأسلحة وإجازات السماح للمركبات والهويات إلى الوزارة.

ثانياً: على الشركة، عند التصفية الاختيارية لها، بيع الأسلحة والأعتدة والأجهزة اللاسلكية والمركبات المصفحة العائدة لها كافة بموافقة الوزارة خلال مدة (٦٠) ستين يوما من تأريخ تصفيتها إلى جهة أخرى مجازة، وبخلافه يتم بيعها من قبل الوزارة بالمزاد العلني للجهات المجازة، وينظم ذلك بتعليمات يصدرها الوزير.

ثالثاً: عند إلغاء إجازة الشركة، تطبيقا لحكم الفقرة (ثانيا) من المادة (١١) من هذا القانون، على الشركة تسليم الأسلحة والأعتدة والأجهزة اللاسلكية والمركبات المصفحة العائدة لها كافة وتصبح ملكا للوزارة، ويقيد مبلغ التأمين المودع في حساب الوزارة إيرادا نهائيا لخزينة الإقليم.

المادة (١٣)

عند مخالفة أحكام هذا القانون، فيما عدا حكم المادتين (٧) و(٨) منه، للوزير فرض غرامة لا تقل عن (٣،٠٠٠،٠٠٠) ثلاثة ملايين دينار ولا تزيد على (٢٠،٠٠٠،٠٠٠) عشرين مليون دينار على الشركة المخالفة.

المادة (١٤)

لا تمنع الإجراءات والعقوبات المنصوص عليها في المواد (١١) و(١٢) و(١٣) من هذا القانون من مطالبة الشركة المخالفة بالتعويض عن الأضرار الناجمة عن نشاطاتها وفق أحكام القوانين النافذة.

المادة (١٥)

لا تحول العقوبات الواردة في هذا القانون عن فرض أي عقوبة أشد واردة في القوانين النافذة في الإقليم.

المادة (١٦)

لكل ذي مصلحة الطعن في القرارات الصادرة بموجب أحكام هذا القانون وفقا لأحكام قانون مجلس الشورى النافذ في الإقليم.

المادة (١٧)

تقيد المبالغ المتحصلة من تطبيق أحكام هذا القانون إيرادا لخزينة الإقليم، على أن تخصص نسبة (٣٠%) ثلاثون من المائة منها للوزارة لغرض تطوير تشكيلاتها وتأمين احتياجاتها.

المادة (١٨)

على كل شركة أمنية خاصة، مؤسسة أو مسجلة قبل نفاذ هذا القانون ترتيب أوضاعها وفقا لأحكام هذا القانون خلال مدة لا تزيد على (٩٠) تسعين يوما من تأريخ نفاذ هذا القانون.

المادة (١٩)

على الوزير إصدار التعليمات لتسهيل تنفيذ أحكام هذا القانون.

المادة (٢٠)

على الجهات ذات العلاقة تنفيذ أحكام هذا القانون.

المادة (٢١)

لا يعمل بنص أي قانون أو قرار يتعارض وأحكام هذا القانون.

المادة (٢٢)

ينفذ هذا القانون من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

الأسباب الموجبة

بعد السماح لشركات القطاع الخاص بتقديم الخدمات الأمنية في الإقليم، وبالنظر لأهمية وخطورة عمل هذه الشركات وتأثيرها المباشر على أرواح المواطنين والأموال العامة والخاصة في الإقليم، شرع هذا القانون.

نيچيرڤان بارزاني
رئيس إقليم كوردستان

نقابة المحاسبين و المدققين

رقم :(٣٢٠) في ٢٠٢٢/١/٢٣

اســتنادا الى ما جاء في الفقرة (١) من المادة الثالثة من قانون نقابة المحاســبين والمدققين رقم (١٨) لسنة ٢٠٠٠و مصادقة مجلس النقابة في محضر اجتماعها رقم (٧) في ٢٠١٧/١٠/٤ قررنا اصدار هذا النظام:

نظام رقم (١) لسنة ٢٠٢٢

النظام الأساسي للمعهد العالي للمحاسبين القانونيين

لاقليم كوردستان / العراق

المادة(١): يقصد بالمصطلحات التالية مايلي:

أولاً: الهيئة المشرفة : هي الهيئة المؤسسة للمعهد وتتولى متابعة ومصادقة جميع قرارات و توصيات مجلس المعهد .

ثانياً: مجلس المعهد: وهو المجلس الذى يتولى أدارة المعهد .

ثالثاً: المعهد : المعهد العالي للمحاسبين القانونيين / لاقليم كوردستان - العراق .

رابعاً: النقابة : نقابة المحاسبين والمدققين لأقليم كوردستان - العراق.

المادة(٢): يؤسس معهد متخصص للدراسات العليا في المحاسبة القانونية بأسم (المعهد العالي للمحاسبين القانونيين لاقليم كوردستان - العراق).

المادة(٣): يتمتع المعهد بالاستقلال الاداري والمالي وله الأهلية الكاملة في التعاقد وأكتساب الحقوق والتملك وتحمل الألتزامات.

المادة(٤): يكون مقر المعهد في أربيل ويحق له فتح فروع في محافظات الأقليم.

المادة(٥): يهدف المعهد الى تحقيق مايلي :

١- أعداد الكوادر المهنية التخصصية العليا في المحاسبة والتدقيق (المحاسبين القانونيين).

٢- تنظيم المؤتمرات والندوات العلمية فى مجالات المحاسبة و التدقيق.

٣- تعضيد ونشر البحوث والدراسات المحاسبية والتدققية.

٤- التعاون مع المؤسسات والهيئات والمعاهد المحلية و الاقليمية والدولية بما يخدم رفع كفاءة الخريجين والنهوض بمستوى المهنة فى كوردستان العراق.

٥- اعداد الدورات التدريبية المستمرة للمحاسبين القانونيين لاطلاعهم على احدث التطورات فى مجال المحاسبة والتدقيق وبما يخدم الارتقاء بالمستوى العلمي والمهني لهم.

المادة(٦): التشكيلات الادارية للمعهد :

أولاً : الهيئة المشرفة : تتألف من :

١- نقيب المحاسبين والمدققين لاقليم كوردستان / العراق (او من يمثله)	رئيساً.
٢- ممثل عن وزارة التعليم العالي / دكتوراه فى المحاسبة	عضواً .
٣- رئيس الجمعية العلمية للمحاسبين القانونيين (او من يمثله)	عضواً .
٤- عميد المعهد	عضواً.

ثانياً : مجلس المعهد : ويتالف من :

١- العميد : شخصية حاملة لشهادة عليا فى المحاسبة أو التدقيق (محاسب قانوني ومراقب حسابات صنف ١) أو دكتوراه حامل لقب علمي استاذ مساعد فما فوق وله خبرة مهنية.

٢- رؤساء الوحدات العلمية (العلمية /البحوث / التدريب / شؤون الطلبة) حامل لشهادة عليا فى المحاسبة لاتقل مرتبتة العلمية عن أستاذ مساعد أو محاسب قانوني و مراقب حسابات.

٣- ممثل عن الطلبة في القضايا التى تخص الطلبة.

ثالثاً : تكون رئاسة وعضوية مجلس المعهد مدتها اربع سنوات تجدد بموافقة الهيئة المشرفة.

المادة(٧): الاختصاصات و الصلاحيات

أولاً : الهيئة المشرفة الاختصاصات و الصلاحيات التالية :

١- رسم السياسة العامة المعهد.

٢- المصادقة على خطة العمل للسنة الدراسية القادمة.

٣- الموافقة على مقترح مجلس المعهد بفتح فروع فى المحافظات.

٤- الموافقة على عضوية المعهد فى الهيئات الاقليمية و الدولية.

٥- المصادقة على اعفاء او استقالة رئيس او عضو الهيئة بثلثى الاصوات.

٦- المصادقة على اعفاء او استقالة عميد المعهد بثلثى الاصوات .

ثانياً : لمجلس المعهد الاختصاصات والصلاحيات التالية :

١- تسيير امور المعهد وفق الخطة السنوية المقره من قبل الهيئة المشرفة.

٢- المصادقة على المناهج الدراسية وتحديثها وتحديد مواعد الامتحانات.

٣- تحديد برامج تدريب الطلبة ومتطلباتها.

٤- منح الشهادات للخريجين ممن أكملوا متطلبات و شروط الدراسة.

ثالثاً : يمارس عميد المعهد جميع الأختصاصات التي من شأنها ضمان أدارة المعهد وتحقيق أهدافه وله الحق في ترشيح مساعد (معاون) لمساعدة في انجاز مهامه (محاسب قانونى و مراقب حسابات) ..... ويمارس العميد الصلاحيات التالية

١- الأدارة والأشراف على المعهد والأعداد للأمتحانات وتقييم نتائجها وعرض أقتراحاته على مجلس المعهد.

٢- الأمر بالصرف في الحدود التي تخول له من قبل مجلس المعهد.

٣- أختيار الملاكات التي تساعده في أنجاز الأعمال الأدارية للمعهد وفقا للملاك الذي تصادق عليه الهيئة المشرفة.

٤- أقتراح الملاكات التدريسية والمشرفين على البحوث التطبيقية ولجان المناقشة (وفقا لمؤهلات التدريس والأشراف والمناقشة للدراسات العليا في وزارة التعليم العالي لأقليم كوردستان- العراق).

٥- تمثيل المعهد أمام الهيئات الرسمية وغيرها.

٦- أعداد التقارير الدورية والحسابات الختامية للسنة المالية المنصرمة.

رابعاً : اعضاء الهيئة التدريسية

١- يكون التدريس فى المعهد من قبل حملة الالقاب العلمية (مدرس دكتور) واستاذ مساعد واستاذ (على الملاك الدائم ان امكن ذلك) او من هم بدرجتهم.

٢- للمعهد ان يستعين بكادر تدريسي من أعضاء النقابة من حاملى شهادة الدكتوراه (او من حملة الألقاب العلمية أستاذ مساعد فما فوق) والمحاسبين القانونين.

٣- للمعهد الاستعانة باسأتذة اخرين من ذوى الخبرة والاختصاص كمحاضرين ممن توفر فيهم مؤهلات التدريس في الدراسات العليا.

المادة(٨): يمنح المعهد اعلى شهادة مهنية فى حقل المحاسبة والتدقيق (شهادة محاسب قانوني).

المادة(٩): تتكون موارد المعهد من :

١- الاقساط الدراسية.

٢- ما يرصد لتمويله من قبل النقابة.

٣- المنح والأعانات الرسمية.

٤- التبرعات والهبات الأخرى والتي تسمح بها القوانين والأنظمة المرعية في الأقليم.

المادة(١٠): القبول فى المعهد:

يقبل فى المعهد

١- الحاصل على شهادة جامعية أولية في علوم المحاسبة أو ما يعادلها حصرا.

٢- لا يقل معدل التخرج للمتقدم للدراسة في الدراسة الجامعية الأولية عن ٦٠ % (وبخلاف ذلك يتم استحصال موافقة مجلس المعهد).

٣- موافقة مجلس المعهد على قبولهم بعد التأكد من توفر الشروط (اجراء المقابلة او اختبار القبول) .

المادة (١١): مناهج الدراسة :

تتضمن مناهج الدراسة المواضيع الأساسية في مجالات المحاسبة والتدقيق والعلوم المساندة الأخرى وتكون مدة الدراسة أربع سنوات وكمايلي:

أولاً : مرحلة الأساس (المرحلة الأولى) وتتضمن المواد التالية:

١- أصول المحاسبة E

٢- الإحصاء التطبيقي

٣- الأداره الأستراتيجية

٤- النظرية الإقتصادية

٥- التدقيق /١

ويجوز أعفاء الطالب من بعض هذه المواضيع اذا توفر لديه شهاده علمية أعلى من درجة البكلوريوس في مواضيع الأختصاص (على ان لا تقل مدة الدراسة فيها عن سنتين) و بموافقة مجلس المعهد.

ثانياً : المرحلة المتوسطة (المرحلة الثانية) وتتضمن المواد التالية:

١- المحاسبة المتوسطه E

٢- المحاسبة الضريبية

٣- محاسبة التكاليف E

٤- القانون التجاري وقانون الشركات

٥- التدقيق/٢

ثالثاً : المرحلة المتقدمة (المرحلة الثالثة) وتتضمن المواد التالية :

١- المحاسبة الأدارية

٢- المحاسبة المالية المتقدمة E

٣- النظرية المحاسبية ومعايير المحاسبة الدولية

٤- النظم المحاسبية

٥- التدقيق / ٣ (تدقيق متقدم)

رابعاً : مرحلة البحث (المرحلة الرابعة): يقوم الطالب في هذه المرحلة بكتابة بحث تطبيقي في حقل الأختصاص تتوفر فية كافة شروط البحث العلمي ويناقش مناقشة علنية من قبل لجنة مناقشه علمية تتألف من أربعه أعضاء (بضمنها المشرف) من ذوي الأختصاص وكما هو الحال في مناقشات طلبة الدراسات العليا فى جامعات الإقليم.

خامساً : على الطالب ان يتدرب خلال مدة الدراسة – تدريب محاسبي و تدقيقي - في المراحل الثلاث (مرحلة ١ و ٢ و ٣) ٤٥٠٠ ساعة (٥ ساعة عمل لكل يوم * ٣٠٠ يوم عمل) لكل سنة دراسية .

سادساً : الدرجة الصغرى للنجاح في المراحل الثلاث ولكل مادة ٦٠% وبمعدل تراكمي للمراحل الثلاث ٧٠% وعلى أن لاتقل درجة تقييم البحث التطبيقي لمرحلة البحث عن ٧٠% أيضا.

سابعاً : بعد ان يتم قبول البحث على الطالب ان يجتاز الامتحان الشامل من قبل لجنة تشكل لهذا العرض.

ثامناً : على الطالب أن يجتاز خلال فترة الدراسة الوحدات التاليةوالمنظمة من قبل جهات معترف بها:

١- دورة في اللغة الأنكليزية.

٢- دورة في الحاسوب الألكتروني (للتطبيقات المحاسبية الجاهزة)- ان امكن ذلك.

المادة(١٢): الأقساط الدراسية :

١- يدفع الطالب قسطا دراسيا سنويا في بداية كل سنة دراسية يحدد مقداره من قبل الهيئة المشرفة ويراعى فى تحديده الوضع الاقتصادي العام فى الاقليم وبما يلزم تمويل نشاطه فقط كونه معهد عالى غير ربحي .

٢- لمجلس المعهد ان يمنح تخفيض بنسبة لا تزيد عن ٥٠% لكل حالة ولكل سنة دراسية و حسب تقدير المجلس

المادة (١٣): لمجلس المعهد النظر في اية أمور مستقبلية لم يرد ذكرها في هذا النظام واتخاذ القرار المناسب او رفع توصية بشأنها الي الهيئة المشرفة وحسب الحالة.

المادة (١٤): لمجلس المعهد اصدار تعليمات تسهيل تنفيذ هذا النظام ان ارتئى ضرورة في ذلك.

المادة (١٥): ينشر هذا النظام في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

الأسباب الموجبة

نظرا للتطورات الأقتصادية والمالية الكبيرة التي يشهدها الأقليم والدور الكبير الذي تلعبه الأستثمارات الداخلية والخارجية فيه والزيادة الكبيرة في عدد الشركات العاملة حاليا والمتزايدة باستمرار والحاجة الملحة للملاكات المحاسبية والتدقيقية الكفوءه للعمل في هذه المجالات و خاصة المحاسبين القانونيين و مراقبي الحسابات ومن أجل مواكبة التطورات العلمية والعملية الأخرى بشكل عام ، أرتأينا فتح هذا المعهد بما يضمن تهيئة اعداد من المحاسبين القانونيين المؤهلين بشكل علمي وعملي سليم من أجل تخطي النقص الكبير في أعدادهم في الأقليم الذي لايتجاوز عددهم حاليا بضعة منهم مضافا اليهم عدد قليل من الوافدين من خارج الأقليم ، وبما يضمن قيام الخريجين بمتطلبات العمل المحاسبي والمالي والتدقيقي في الأقليم وبملاكات محلية خالصة وبما يساهم في الحفاظ على موارد الأقليم من الهدر والضياع ويساعد في دفع عجلة التقدم الاقتصادي الى الامام بصورة اكثر كفاءة

نـقـيـب
نقابة المحاسبين والمدققين